

fuerit tribuentis justa liberalitas, non erit accipientis A cum ita sint, non audeat creatura de Creatoris opere
 perfecta felicitas; et nisi prius explorata fuerit in-
 quirentis aviditas, in quo jocundabitur benignitas
 largientis? adhuc cum iustitia verba conserit præ-
 scientia, et ipsa ita dicit: Melius est ut non fiat genus
 humanum, quam ita fieri videatur ut pereat. Respon-
 det bonitas atque iustitia: Non ita est. Propter imp-
 pium Cain Abel pius reus non est? Propter crescen-
 tem malitiam mundus Noe iustitiam non videbit?
 Propter Judam non habebimus Petrum? Propter eos
 qui vitio blandiente vincendi sunt, in vitam non ve-
 nient qui per rigidam magnanimitatem virtutis au-
 steræ justo iudicio coronandi sunt? Propter præva-
 ricatorum multitudinem, prætermittentur in nihilum
 iustorum sæcula, millia martyrum, regnumque san-
 ctorum? Propter eos quos suo crimine prænosimus
 peccatores, non faciemus eos quos præscimus etiam B
 suo merito placituros? Si ita est, plus fraudabit po-
 tentiæ nostræ præcognita quam consummata malitia.
 Nocebit siquidem bonis malorum præscita generatio?
 nocebit bonis, qui propterea creandi non erunt, quia
 creata quandoque soli sibi nocere potuisset? Sed dica-
 eat bonitas: Ita faciamus humanum genus, ut pec-
 care non possit. Cui respondeat et contra circumspecta
 iustitia: Quomodo terrestribus dabimus, quod cele-
 stibus indulsimus? Quomodo habebit fragilitas ho-
 minum quod natura non obtulit angelorum? Quæ

cum ita sint, non audeat creatura de Creatoris opere
 disputare. Potentiæ itaque fuit ut immortalẽm ex
 nihilo hominem conderet; sapientiæ, ut capacem ra-
 tionis efficeret; bonitatis, ut ad beatitudinem præpa-
 raret; iustitiæ, ut non ante eligeret quam probaret.
 Sed inter hæc aliquis persistit, et dicit: Si constet
 peccatores in illo sæculo suppliciiis addicendos et
 æternis ignibus mancipandos, sic fieri homo debuit
 ut is omnino peccare non posset. Quid præcurris,
 o homo, auctoris tui dispensationes? quid quæris
 rem immortalitatis in regione mortis? quid quæris
 in malitia quod paretur in gloria? quid ante emeritum
 laborem poscis quæ preparata sunt post labo-
 rem? Dabitur hoc, sed jam in æternum justificato,
 quando id quod collatum fuerit perire non possit.
 Dabitur hoc, sed in tempore beatitudinis, ubi jam
 peccatum nec vincere sit necesse, nec scire; ubi ad
 peccandum non voluntas, non possibilitas erit; ubi
 sancte, integre, pie vivere non erit diligentia, non
 industria, sed natura: dispensante ita divina miseri-
 cordia atque iustitia, ut qui hic studuerit integritati,
 nulla illic ultra possit labe corrumpi. Dignum enim
 esse iudicavit, ut homo peccare qui noluit infirmus,
 non possit æternus. Sed ut labentibus in immensum
 sæculis sine metu gaudium, sine invidio præmium,
 sine hoste sit regnum.

S. FAUSTI RHEGIENSIS EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA

SIVE FAUSTI PROFESSIO FIDEI

CONTRA EOS QUI DUM PER SOLAM DEI VOLUNTATEM
 ALIOS DICUNT AD VITAM ATTRAHI, ALIOS IN MORTEM
 DEPRIMI, HINC FATUM CUM GENTILIBUS ASSERUNT,
 INDE LIBERUM ARBITRIUM CUM MANICHÆIS NEGANT.

Domino beatissimo ac reverendissimo Leontio
 papæ, Faustus.

Quod pro sollicitudine pastorali, beate papa Leonti,
 in contemnendo prædestinationis errore concilium
 summorum antistitum congregastis, universis Galli-
 arum Ecclesiis præstitistis. Quod vero ad ordinanda
 ea quæ collatione publica doctissime protulistis,
 operam infirmis humeris curamque mandastis, pa-
 rum, ut reor, tanto negotio, parum sanctæ existi-
 mationi vestræ consulistis, et me iudicio caritatis,
 vos periculo electionis onerastis. Quia ergo et vestram
 laborare personam sub imposito nobis fasce cognos-
 scitis, communem causam hoc loco agitis, si ei quem
 opinioni vestræ imparem cernitis, manum suffragii
 porrigatis, studium asserendæ gratiæ competenter
 et salubriter suscipit qui obedientiam famuli laboris
 adjungit, tanquam si patrono vel domino insepara-
 biliter pedisequus minister inhæreat. Quod si unum

C sine altero erit, aut inhonorus absque servo dominus
 apparebit, aut servus domini locum, conditionis
 immemor, occupabit. Recte ergo inter adjuvantem
 pariter et adnitentem ordo iste servabitur, ut hic
 teneat pleno jure dominatum, et ille tota reddat
 subiectione servitium. Augebitur autem dignitas
 imperantis, si ei semper præsto sit sedulitas obse-
 quenti. Socientur ima summis, sicque socientur, ut
 subjiciantur utique, non æquentur. Sed sicut deesse
 non convenit gubernatori remigenem suum, sacerdoti
 ministrum suum, imperatori militem suum: ita
 oportet gratia alumnæ obedientiæ inseparabili ser-
 vitute connexa sit. Verum quia Pelagius nudum labo-
 rem importunius exaltans, et humanam demens
 infirmitatem sine gratia sibi posse sufficere stulte
 credidit, impie prædicavit, elationis turrim in cælum
 conatur erigere, blasphemias ejus brevi sermone
 præstringere et confutare necessarium iudicavimus.
 Ne forte is qui donum laboris, id est, præceptum
 jubentis excludit, asserentibus nobis quod Dei miseri-
 cordia fide et operibus promerenda est, catholicam
 vocem ad Pelagii sensum, discretionis nescius, ap-
 plicaret, et omissa via regia in dexteram cadens, in
 sinistram declinare nos crederet, et dum de labore

servo gratiæ loquimur, offendiculum ante pedes cæci opposuisse videremur. Cum autem mentionem de opere ac labore fecerimus, prophetæ, apostoli, evangelistæ et verbis utemur et sensibus. Quibus si quis contrarie præsumperit, non nostra inventa destruere, sed cœlestia sine dubio jure dissolvere et fidei subruere fundamenta tentabit. Latius utcunque sermonem de præscientia et prædestinatione produximus, ut quæ putabantur obscura, absolutiora tardioribus redderentur. Non autem aliquos qui verborum phaleris delectantur offendant quod testimoniorum virtute contenti, absque sublimitate sermonis, lucem protulimus veritatis. In quo quidem opusculo, post Arelatensis concilii subscriptionem, novis erroribus deprehensis, adjici aliqua synodus Lugdunensis exegit.

EPISTOLA II.

EJUSDEM FAUSTI AD LUCIDUM PRESBYTERUM.

(Hanc epistolam legere est tom. LIII, col. 681, ubi in *Historia prædestinatio* Jacobi Sirmondi jam pridem recusa est.)

EXEMPLAR EPISTOLÆ LUCIDI PRESBYTERI.

D. muis beatissimis et in Christo reverendissimis Patribus Eufronio, Leontio, Fonteio, Viventio, Mamerio, Patienti, Veriano, Auxanio, Fausto, Paulo, Megethio, Græco, Eutropio, Leontio, Claudio, Marcello, Croco, Baselio, Claudio, Ursicino, Prætextato, Pragmatio, Theoplasto, Leocadio, Viventio, Juliano, Amicali, Joanni, Opillioni et Lycinio episc. Lucidus presbyter.

(Hanc epistolam leges etiam tom. LIII, col. 683.)

ADNOTATIO IN SEQUENTEM EPISTOLAM.

Gennadius de hac epistola loquitur, dum ait: *Legi ejus et adversum Arianos et Macedonianos parvum libellum, in quo coessentialem prædicat Trinitatem. Et alium adversus eos qui dicunt esse in creaturis aliquid incorporeum. In quo divinis testimoniis et Patrum confirmat sententiis nihil credendum incorporeum præter Deum.* Hæc Gennadius, qui duos distinctos libellos facit ex hac una Faustii epistola, cujus prima pars est contra Arianos; alia contra eos qui dicunt esse in creaturis aliquid incorporeum. Neque mirum quod sejunxerit Gennadius. Nam et in Bibliotheca Patrum Margar. 2 edit., tom. IV, fol. 759, illa pars hujus epistolæ de creaturis, quod illis nihil incorporei insit, avulsa est a prioribus, et separatim edita, cum priora lucem, quod ego sciam, nunquam viderint. Nos integram hanc epistolam damus; hæc tamen admonitione: turpem et gravem errorem esse hunc Faustii, eorumque qui Fausto faverunt (ut videtur etiam Gennadius fecisse), negantium nullam creaturam esse incorpoream. Refutavi hunc errorem, imo hanc ipsam partem hujus epistolæ, Claudianus Mamerius Viennæ Galliarum episcopus, tribus libris de Statu animæ, Patricio et Sidonio inscriptis, qui libri exstant. Vide S. Th. 1. q. 51 a, 1. q. 6, de potentia, a. 6; et Baronium tom. VI Annal., et in appendice tom. X ad tom. VI.

EPISTOLA III. a.

INCIPIT EPISTOLA SANCTI FAUSTI b.

Quæris a me, reverendissime sacerdotum, quo-

A modo Arianis respondendum sit, qui blasphemio ore conantur asserere. Non potest, inquit, fieri, nisi ut junior sit genitus ab ingenito. Juxta quæ totum silentium quasi jusus absolvere, non tam pro rei instructione quam pro fidei confessione præsumam. Id primitus observans, ne res per se obscuras studio compositi sermonis involvam, sed quædam pauperis sensus indicia, quæ non tam ornatui quam intellectui videantur servire, depromam.

Respondeo ergo sicut respondere discipuli magistris interrogantibus solent. Itaque ad præceptum beatitudinis vestræ loquor, ut discutiis imperitiam. Contestor, ut deceas. Nam apud eruditissimum si recteam, vix possum scire quid nesciam.

De ingenito locuturi, scire debemus aliud esse rerum substantias, aliud rerum nomina, sicut, verbi gratia, cum aurum atque argentum dixeris, non statim metallum ipsum, sed metalli vocabula protulisti. Etenim aurum aliud est in proprietate generis, aliud in appellatione sermonis. Aliud est, cum illud nominamus, aliud cum tenemus.

Genitus et ingenitus significatio est Deitatis, non ipsa Deitas. Natura est appellatio, non natura ingeniiti, et geniti nuncupatio... Ad hoc valet ut quis ex quo subsistat intelligas, et non Patrem ex Filio, sed Filium ex Patre esse cognoscas principium ex principio, et unum est, et initio caret. Quomodo si dicas: Deus ex Deo, non tamen duo Dii, sed unus dicitur. Genitus ergo, et ingenitus ex utraque procedens, personas indigitat, non naturas. Majestas enim, quæ Patri est indiscreta cum Filio, et Spiritu sancto, distingui nominibus potest; ordinari gradibus non potest.

Hoc loco præsciis oportet intentionem mentis admoveas.

Dicis forsitan: Quia ex illo est, posterior illo est. Age ad hæc intellectum nostrum aliquibus comparationibus nutriamus. Videamus si aliqua res ex alia existat, quæ tamen illa ex qua existit non sit ætate posterior; verbi gratia, hoc ipsum filii nomen ex patris derivari nomine creditur, nec tamen posterius invenitur; quia nisi iste nasceretur, pater ille non diceretur. Ecce nomen, quod absolute coævum illi est a quo est, et cum filius ex patre sit, patris nomen filius facit; acquirit genitori vocabulum pietatis personæ nascentis; cum hoc ex illo sit, nec hoc posterius, nec aliud probatur antiquius. Et cum brachii nomine sius ex operum virtutibus nuncupetur, ecce brachium procedit ex corpore, et tamen brachii ætas corpus non præcedit. Verbum ex voce profertur, et tamen cum ex ore nascitur, voce esse posterius non probatur. Ignis et calor indivisa societas; sed cum calore indubitanter ex igne esse intelligatur, tamen ignis nequaquam calor suo prior esse dignoscitur. Ecce rem, quæ existere videtur ex illa, et tamen ei de qua existit sine ulla temporis intercessione conjuncta est.

tom. VI.

c Lege, et ingenitus et ex utroque procedens.

a Hæc epistola apud Canisium habet numerum XVI.

b Ita ms., sed vide appendicem tom. X Baronii ad

Cum autem ad Deum venimus, hoc est genitum A dilexisse, et Esau odio habuisse describitur. Contristari in peccatis nostris et letari dicitur in operibus suis, et affectibus subjacens de se ipse dicit: *Pœnitent me fecisse hominem* (Gen. vi, 7). Et de summa cœli sede pronuntiat: *Saule, quid me persequeris* (Act. ix, 4)? Nam et compatiens ostendere affectum videtur cum dicit: *Esurivi, et dedistis mihi manducare; sitiivi, et dedistis mihi bibere* (Matth. xxv, 35), et reliqua hujusmodi quæ memoriæ abundanter occurrunt.

Absque dubio Ariani Salvatorem nostrum negare non audent. Sed dum minorem dicunt, Deum asserere non possunt. Deus enim naturaliter plenitudinis dignitate subsistit, et eorum impietas unum se Deum colere prima confessione testatur. Sed qui juniorem per eum qui putatur senior duos facit, et soliditatem unitatis intersecat. Nam ipsum nomen minoris alterum qui illo sit major ostendit. Quis illo antiquior qui de seipso pronuntiat: *Ego sum alpha et B omega, primus et novissimus* (Isa. xlii; Apoc. i)? Qui es et interrogatus, ita respondit: *Principium, quod et cum Judæis qui loquor vobis* (Joan. viii, 25). Qui veridica per prophetam voce confirmat: *Ante me non fuit Deus, et post me non erit* (Isai. xliii, 10). Si Pater hoc dicit, inferior se post se non coepisse confirmat; si Filius, ante se penitus non fuisse pronuntiat. De hoc propheticus sermo evidenter insinuat: *Hic est Deus noster, et non reputabitur alius ad eum* (Bar. iii, 36). Et post hæc: *inter homines visus est, et cum hominibus conversatus est* (Ibid., 35). Secundum hæc ergo inter genitum et ingentum nec ordo est, quia unus est; nec tempus interest, quia primus est; nec postponendus est, quia solus est; nec minor dicendus est, quia plenus est. Ergo dicitur perfectus, simplicisque naturæ, inæstimabilis et impassibilis, etsi cum secundum carnem passum esse pro nobis veraciter et salubriter confitemur.

Post hæc sequenti loco quæris a me quomodo juxta substantiam Dei in epistola quadam scriptum sit: *Nihil sensit patiente sensu, sed sensit compatiens affectu*.

Primo hoc, quod nec philosophos latuit, scire promptissimum. In homine diversæ affectiones, id est, justitia, misericordia, sanctitas, benevolentia, pietas, res accedentes sunt, et ideo affectus vocantur. Deus vero his non possibiliter afficitur, quia ei inesse jugiter et naturaliter dignoscuntur. Ergo quod in homine affectus ex gratia, in Deo virtus est ex natura. Nam quod dictum est: *Nihil sensit patientis sensu, sed sensit compatiens affectu, cur quisquam illo sensu dicere non præsumat, quod etiam propheticum commemorat: Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me* (Psal. vi, 2; xxxvii, 1). Et: *Juravit Dominus, nec pœnitebit eum* (Ps. cix, 4). Et iterum: *Iratu est Dominus populo suo, et abominatus est hæreditatem suam* (Ps. cv). Et item diverso affectu Jacob

dilexisse, et Esau odio habuisse describitur. Contristari in peccatis nostris et letari dicitur in operibus suis, et affectibus subjacens de se ipse dicit: *Pœnitent me fecisse hominem* (Gen. vi, 7). Et de summa cœli sede pronuntiat: *Saule, quid me persequeris* (Act. ix, 4)? Nam et compatiens ostendere affectum videtur cum dicit: *Esurivi, et dedistis mihi manducare; sitiivi, et dedistis mihi bibere* (Matth. xxv, 35), et reliqua hujusmodi quæ memoriæ abundanter occurrunt.

Quomodo ergo, si quisquam sacerdos muli plici linguarum scientia præditus, et in medio diversarum gentium constitutus, Hebræum Hebræo, Græcum Græco, Romanum Romano instructurus aliquo secundum singulorum intellectum verba confirmet, et juxta uniuscujusque sensum oris sui coaptet alloquium, et dissonis unius cordis expectatas pectoris vocis in varios dispenset auditus, ita et Deus cum homine locuturus, assumere dignatur hominis linguam, formam etiam suscepturus humanam per intellectum nostrum sonos ordinationum nostrarum testatur affectus. Nam dum quinq; humanorum sensuum officia describens, ita dicit: *Oculi Domini super justos, et aures ejus ad preces eorum* (Psal. xxxviii, 16). Et iterum: *Os Domini locutum est* (Isai. i, 20). Item: *Et odoratus est odorem suavitatis* (Gen. viii, 21). Et: *Manus mea fecit hæc omnia. Cælum mihi thronus est, terra autem scabellum pedum meorum* (Isai. lxvi, 1). Cordibus nostris efficientias insinuat rerum sub significatione membrorum. Unde pro efficiabili ejus circa humanum genus dignatione, servos, amicos ac filios nominare et compellere non despicit, ut homo cum e dem vicissim humano ore et more collocutus.

Cæterum Dei ira justitia est, Dei furor severitatis vigor est, Dei jurasse definitio est, Dei pœnituisse, sententia, tamen sæpe muta; et cum se persequente aliquo, lædi dicit, crimen lædentis ostendit. Intercluditur nobis omnimodis orationis ministerium, omnisque ratio, qua dicitur, vel intelligitur, vel prædicatur, si hæc humani sermonis commercia subtrahuntur. Cur ergo dici inter ista non possit, *sed sensit compatiens affectu*?

Si ergo discutienti magistro simplex et aperta responsio satisfacit, transeamus ad tertiam quæstionem, qua c ut respondeam^d præcipis: Quæ in rebus humanis corporea, quæve incorporea sentienda sint?

Ad hæc aliqua non pro sensus mei præsumptione promam, sed pro sanctorum opinione seniorum. Præsertim cum hæc animum lædere non possint, et ad fidem nutrire possint, et usque ad id, quod Patri Filius æqualis appareat, contra Arianas armare atque regere valeant pravitates. Ergo quando de tractatu altiori collatio est, ad subtiliorem intel-

^a Hoc dictum exstat infra in epist. ad Gratum.

^b Forte *mu ata*.

^c Ab hoc verbo quæ sequuntur, in modum separati libelli seu epistolæ, exstant tom. IV Bibl. PP., 2 edit., fol. 759. Turpis sane error hic Fausti, de quo vide adnotationem in hanc epist.

^d In margine ms. codicis adjuncta erant aliqua quæ hunc sensum videntur reddere (neque enim alio inseri possunt, nisi huc, et quidem signo apposito), ut respondeam, præcipis ventilationem hujus quæstionis minimæ. Quæ, etc.

^e Margar., atque erigere exigi valeant pravitates.

ctum sensus et animus præparandus est. Nonnulli A eruditissimi Patrum alia asserunt esse invisibilia, alia vero incorporea. Quidquid creatum est ^a materia videri, et factori suo comprehensibile et corporeum esse definiunt. Nam et animarum, et angelorum naturam asserunt esse corpoream, pro eo quod initio circumscribantur et spatio. Nam sicut in quodam S. Hieronymi tractatu legimus, globos, inquit, siderum ^b corporatos esse spiritus arbitratur. Et item: Si angeli, inquit, cœlestia corpora ad comparisonem Dei immunda esse dicuntur, quid putas homo æstimandus? sed inter hæc tu animam negas esse corpoream quia juxta aliquorum opinionem nec localis sit, nec ^c qualitate credi debere manifestum est. Legimus enim in quodam receptissimo Patrum tractatu: Ingredi, inquit, et implere omnia, soli est possibile B Trinitati: quæ sicut universæ intellectualis naturæ efficitur penetratrix, ut non solum circumplecti eam atque ambire, sed etiam illabi ei, et velut incorporea corpori possit infundi. Licet enim pronuntiemus nonnullas spirituales esse naturas, ut sunt angeli, archangeli, cæteræque virtutes, ipsa quoque anima nostra, vel certe aer iste subtilis; tamen incorporeæ nullatenus æstimandæ sunt. Habent enim secundum se corpus, quo subsistunt, licet multo et incomparabiliter tenuius, quam nostra sunt corpora, secundum Apostoli sententiam, dicentis, *et corpora cœlestia, et corpora terrestria* (II Cor. xv, 40). Quibus pro manifesto colligitur, nihil esse incorporeum nisi solum Deum. Et idcirco ipsi ^d tantummodo per se penetrabiles omnes, atque intellectuales esse substantias. C Quæ cum ita sint, objicit mihi, ideo animam non esse incorpoream, quia, ut dictum est, nec localis sit, nec qualitate aut quantitate subsistat. Quod ^e cujus sit periculi, ita in hac status nostri habita discussione pendebit, ut si nec localis sit, nec qualitati subjaceat, esse eam haud dubie incorpoream concedamus. Si vero demonstravero eam quantitate determinari locove concludi, consequenter eam etiam corpore contineri, nec ipse jam dubites. ^f Quomodo non localis est, quæ inserta membris, et illigata visceribus solis motibus ^g vaga conditione substantiæ tenetur inclusa? Quod si localem non esse animam, ideo assumendum putes, quod per diversa sensibus evagetur, et cogitationibus deferatur, primum intelligendum est, quod aliud sit animæ status, aliud hic qui de D anima nascitur cogitationis ^h affectus, quamobrem ut hoc potius ⁱ æstimandum est, quod si quando sibi aliquid imaginatur, magis cum suis intra semetipsam

motibus, occupatur, et si quid ^j illud est, quod aspicere videtur, ^k magis ei in cordationis speculo describatur. Nam quando absentem suum carum cogitat, nunquid jam velut ipso conspecta desiderio satisfecit? Aut cum, verbi gratia, Petri aut Pauli speciem intra mentis arcana depingit, nunquid statim intimas paradisi sedes, ubi eos esse novimus, pertravit? Aut cum sibi in corde divitis illius flammam ex lectione proposuit, nunquid jam ad ejus tormentorum loca cuivis inaccessibleia inferni profunda descendit? Hæc omnia procul dubio aut secum intra pectoris arcana per varias similitudines fingit; aut certe si extra animæ sedem instabilis cogitatio lubrico motu agitata discurrit, hoc ipsum localiter agit. Et sive urbem, sive quamcumque regionem cogitet, ibi tantum sensu commorante desigitur, quo animi intentione ^l raptatur. Imaginari sibi aliqua potest; complecti omnia simul non potest. Cum ergo anima Alexandriam vel Hierosolimam cogitavit, ^m sive illic tota sui præsentia, ut arbitraris, interfuit, referat nobis situs locorum, vultus hominum, motus actusque populorum. Sed hoc ipsum, quod nunc inter nos commercia sermonum mutua spiritus actione ⁿ scimus, loqui me vobiscum, sed apud conscientiam meam sentio; ad vos me accessisse non sentio. Nam si vere anima cum suis ferri sensibus creditur, et his, quorum reminiscitur ipsa per se suis cogitationibus præsentatur. Ecce per hæc præsentis temporis momenta vos cogito, et animo reminiscente vos video, et quorum omnimodis quid geratis, et utrum quieti, an lectioni, vel orationi vacetis, ignoro. Sed hoc ideo evenit, quia ad vos cordis affectu, non ipsa substantiæ meæ veritate pervenio. Neque enim in suis motibus, quos nunc optimos, nunc pessimos esse sentimus, animæ nostræ natura consistit. Nam si per cogitationes suas constare credenda est, cur eis interdum evanescentibus atque pereuntibus ipsa in sui vigore atque alacritate perdat? Quantæ ergo in nobis frequentissimæ cogitationes et curæ etiam salubriter merentur, et vitæ magis ^o libertati interioris operantur! Si ipsis anima constaret, absque dubio ipsis ^p pereuntibus superesse non posset. Unde hoc magis ipsa conscientia nostris ratio loquitur, quod unaquæque anima aut multiplicia cogitata rerum causis intra se ^q concepta parturiat, aut sensus suos velut quædam officia aut ministeria diversis necessitatibus occupanda dispergat, ipsa vero in conclavi corporis sui semel de eo exitura requiescat. Quamobrem localem esse ipsam, ut denu suf-

^a Margar., *materiam videri.*

^b Margar., *vitiöse, comparatos.*

^c Margar., *nec qualitate nec quantitate subsistat quod de sola Dei majestate credi debere me.*

^d Margar., *tantummodo penetrabiles omnes intellectuales esse substantias.*

^e Margar., *cujusmodi periculi sit ita credere in se venibus demonstrabitur, nunc vero in hoc tractatus nostri statu pendebit ut si nec localis sit, nec qualitati subjaceat anima.*

^f Margar., *Quomodo localis est.*

^g Margar., *vacans.*

^h Margar., *effectus.*

ⁱ Margar., *existimandum.*

^j Margar., *aliud.*

^k Margar., *magis in cordationis.*

^l Margar., *simul raptur.*

^m Margar., *si vero illic.*

ⁿ Margar., *miscemur.*

^o Margar., *libertatem operantur.*

^p Margar., *vitiöse, per ævum.*

^q Margar., *conceptis parturiat, aut quædam officia aut ministeria diversis necessitatibus occupata dispergat.*

sciens proferamus exemplum. Nonne anima Lazari, manente vita, infra corpus fuit; secedente autem vita de habitaculo corporis exsulavit, et rursus in exanimum refusa corpus, illo unde se absentaverat evocata remeavit? Tunc eam tanquam ex hospitii habitatione depulsam, et rursus inter hospitium unde absentaverat restitutam vides; et localem non esse contendis? sed quid ego hæc de corruptibili homine loquar? Cum ille cujus caro non vidit corruptionem, immaculatam quidem animam possederit, sed localem, quam utique intra se habuit, quando affixus est in patibulo, extra se procul dubio emisit, quando jacuit in sepulero: quomodo non est localis, quam caro continet, conjungit vita, mors separavit? Quod si, ut dicis, localem necessitatem animarum natura non recepit, non desunt ergo et de regione paradisi, illæ quæ carcere clauduntur inferni? Dic, quæso, si locales non sunt, quomodo peccatores a cælibus consortisque justorum justum illud chaos tristi interjectione discriminat, ut neque hinc illuc possint accedere, neque inde huc transmeare? Jam illud manifestissimum est, quod quantitate circumscribantur, quæ spatiis continentur. Si agnovisti animam localem, concede corpoream. Dic mihi ane ipsa gloriosi anima Redemptoris nostri reliquit mundum, quando conscendit ad cælum?

Ego autem ne angelos quidem locales esse dubitaverim, quos certum nunc in cælestibus contineri, nunc per aeris vacuum ferri, nunc ad terrena dimitti; quos sermo divinus ascendentes et descendentes in patriarchæ visione describit, utique si locales non essent et ubique essent adesse atque discedere ascensu descensuque non possent. Ipse beatissimus Gabriel, qui se ante Dominum astare testatur, cum cælorum Dominum Mariæ infundendum visceribus nuntiaret, cumque sub Dominicæ oculis genitricis assisteret, sine dubio cælo^b erat, maria non supervolabat, vacua atque diffusa vasti aeris non implebat, sed illum tantum locum in quo erat, occupabat. ^c Quæ cum ita sint, quidquid locum occupat, corpus est, nescio quomodo locali lege non teneatur, qui de loco ad locum mittitur, et velut corpus motu accessit, et transfertur, mole descendit, mobilitate discursit, et redit, absentat, descendit. Vel ille, credo, cælestis est, nec se solum localem e se prodidit, qui secum tertiam partem stellarum ex alto proturbatus abstraxit. Dic mihi si corpus non habet, in illa dejectione qui decidit? quid illi negas corporalem naturam, cujus negare non audes ruinam? Et si, ut dicis, corpus non habet, non ardebit; ubi autem nisi in orpore sentiet ignem illum, qui paratus est diabolo et angelis ejus? Jam illud dici superfluum puto, illum in aeris istius conversatione quandam crassitudinem et elementorum concretione traxisse. Dic mihi si

^a Margar., respicit.

^b Margar., deerat.

^c Margar., Quæ cum ita sint, qui de loco ad locum

etc.

^d Margar., vitatur.

A corpus non habet ubi inhærere concretio, ubi hæc ipsa nescio quæ colligere se potuit crassitudo, si secum aliquid corporale de illa cælesti arce non detulit? Alienum, ut video, corpus ad tormentum portabit. Corpus itaque esse etiam ex sua assertione recognosce. Corpus est quod inficitur, quod maculatur, quod quacunquæ ex accedenti adjectione^d vertitur. Illic ergo dudum primogenitus angelorum, nunc primus factus est^e tenebrarum, et quasi corporeus pulcher ante nunc degener; dudum cælesti splendore conspicuus, nunc tetro infernalis peccati horrore fœdatus. Corpus, inquam, est quod habet, actione depellitur, quantitate circumscribitur, qualitate mutatur, dolore conficitur: quæ cum ita habeant, quin corporeum dicunt animum? Vide in quam profundum se crimen immergant. Jam primum cum auctor universitatis Deus omnia in numero et pondere fecisse referatur. Ergo anima a materia universæ creaturæ excepta esse creditur: quæ non est corporea, nec localis est, si loco non continetur, ergo ubique diffunditur: omnia intrare, implere et ubique præsens esse dicitur, ac sic creatori suo creatura sociaretur, et fragilitas auctori suo non jam res Dei, sed pars Dei æstimanda jungitur. Vide quo assertores suos ducat alti per lapsus erroris. Equidem nobis ea quæ supra nos sunt, invisibilia sunt; sed omnia illa, sicut e mprehensibilia, ita et corporea sunt, qui ex nihilo fecit omnia, quæ sicut opere instituit, ita et materia corporavit, et rebus omnibus, inter quas et anima censetur, sicut distribuit pondus et numerum, ita et posuit qualitates. Inter hæc si forte, ut dictum est, asserendum aliquis putet, quod illa angelicæ subtilitatis naturæ quadam contagione aeris hujus admixtione collecta, flammis inveniatur obnoxia, ergo in aere solo, prout ait, si aerem est, quod ardebit, non in illo, sed extra illum pœna desæviret, sed absque dubio non aliud est quam substantia corporis, ubi dominari poterit vis do'oris. Vide quo tendat imprudens et imperita persuasio, qui incorporeum loquitur, et jam incomprehensibilem constituit: ac sic condito ascribit operi, quod soli competit conditori; ac rebus creatis communicat privilegia majestatis, et indebitam creaturæ potentiam usque ad factoris extendit injuriam. Si bene requiramus ad quos rerum exitus animum referas, hæc vel maxime diabolium crudelitas ex illa beatæ sedis statione devolvit, et propter hoc angeli perdidit dignitatem, dum se Dei præsumit habere naturam. ^f Unus ergo Deus incorporeus, quia et incomprehensibilis, et ubique diffusus; ex nullius enim facturæ corpore materiale sumpsit exordium. Et ideo coæternas Filiis Patri, quia ex nullo opere conditus, nullisque iniis circumscribitur; super omnia quæ figulo suo comprehensibilia atque corporea intra mundum corpus operatus est

^e Ab hoc verbo quæ sequuntur non sunt in excuso codice Margarini usque ad illa verba in fine: Unus ergo Deus.

^f Huc usque ms. codex habuit ea quæ in vulgato absunt.

incorporea majestate diffunditur. Ex ingenito genitus, id est, ex Patre, sed semper cum Patre his quæ excitavit ex nihilo, indiscreta sancti Spiritus societate dominatur. Amen.

EPISTOLA IV^a.

FAUSTI RHEGIENSIS GALLIARUM EPISCOPI, AD BENEDICTUM PAULINUM^b.

Admiranda mihi semper tuarum pagina litterarum nunc abundantius gemina eloquii et fidei luce præfulsit, dum super statu animæ cogitans, timore sollicito judicia futura suspirat. Ait quodam loco sermo divinus: Recte interroganti sapientia reputabitur. Quædam enim scientiæ portio est, scire quod nescis, et ea quæ ignoranter non intelligis, prudenter inquirere. Primo loco inquirendum putasti; si incumbentibus extremæ necessitatis angustiis momentanea pœnitentia capitalis inimica persuasionem mentitur, qui maculas longa ætate contractas subitis etiam inutilibus abolendas gemitibus arbiatur: quo tempore confessio esse potest, satisfactio esse non potest. Nam quia *Deus non irridetur*; ipse se decepti qui mortem multis temporibus vicit, et ad quærendam viam jam semivivus assurgit, ut tunc officiosus appareat, quando dominicæ servituti omnia corporis et animæ subrahuntur officia. Circa exsequendam interioris hominis sanitatem, non solum accipiendi voluntas, sed agendi expectatur utilitas. Ita enim legimus; Si (inquit) *peccator pœnitentiam egit pro peccatis suis (egerit, memoravit, non solum dixit, accepit), in sua, inquit, justitia quam operatus est virit*. Advertita quod hujusmodi medicina, sicut ore poscenda, ita opere consummanda est? Insultare Deo videtur qui illo tempore ad medicum noluit venire quo potuit; et illo, tunc incipit velle, quo non potest. Opus itaque est, ut quam in peccando fuit abrupta et vegeta ad malum mentis intentio; tanta sit in vulneram curatione devotio. Secundo quæstisti loco, ^d utrum sola proficiat ad salutem unicæ scientiæ Trinitatis. In rebus divinis non solum credendi ratio requiritur, sed placendi. Fides ergo nuda meritis, inanitas et vacua est, sicut Apostolus dicit: *Quid prodest si fidem quis se dicat habere, opera autem non habeat?* Nunquid potest servare eum? Sequitur enim: *Fides si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed dicit quis, Tu fidem habes et ego opera habeo; ostende mihi fidem tuam sine operibus, et ego ostendam tibi ex operibus fidem meam!* Secundum hæc, sufficere per se solam credulitatem non probatur. Nam dum scire et credere etiam diabolus invenitur; sicut idem Apostolus dicit: *Tu credis quod unus est Deus, benefacis, nam et dæmones credunt et contremiscunt: vis autem scire, o homo inanis, quod fides sine operibus mortua est? Abraham pater noster nonne ex operibus justificatus est?*

Hæc epistola apud Canisium notatur XVII.

^b Hæc epistola et sequentia quæ subjiciuntur Faustii opuscula caute legenda, ut pote opera rejecta et damnata a Romana Ecclesia. Cum iudicio lege quæ hic Faustus disserit: nam etsi extremæ necessitate momentanea vera pœnitentia difficile habeatur, ve-

Et ne spem nostram in sola fidei parte ponamus, ita conclusit: *Sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita et fides sine operibus mortua est, sine quibus inanem esse hominem dixit. Multum similitum testimoniorum, studio brevitatis omitam. Apostolus Paulus, de cujus pectore quasi de templo suo Dominus loquebatur, nunquid solam fidem sibi iudicavit ad superanda mundi mala posse competere, ita dicens: Corpus meum castigo et in servitutem redigo, ne forte cum aliis prædicavero, ipse reprobus efficiar? Ecce per vitia corporis reprobus fieri pertimescit; jam probatus, per mortifera carnalium contagia passionum, vas contumeliæ fieri metuit, qui jam vas electionis effectus est! Videamus si vitæ suæ prodigum fides sola defendat; et baptizatus (ut dicis) jam perire non possit. Agnosce quomodo mala carnalia, alienum a Deo faciant obscenarum mancipium voluptatum. Ad Galatas ait Apostolus: *Manifesta sunt opera carnis; quæ sunt, fornicatio, immunditia, luxuria, homicidium, ebrietates, comessiones, et his similia; qui talia faciunt, regnum Dei non consequentur*. Item ad Ephesios: *Omnis fornicator, aut immundus, aut avarus (quod est idolorum servitus) non habebit hereditatem in regno Christi et Dei*. Sine dubio exclusus a regno, inferno et morti est mancipandus; multos autem baptizatos, salva fide diversis generibus in æternum perire manifestum est. Arguit sermo divinus non transgressores fidei, non baptismi violatores, sed eos qui misericordes esse neglexerint, dicens: *judicari sine misericordia eum qui non fecit misericordiam*. Et iterum: *Esurivi, et non dedistis mihi manducare; sitivi et non dedistis mihi bibere; hospes eram, et non collegistis me; nudus, et non operuistis me*. Si hic sinistri gregis numerus donum baptismatis ignorasset, infidelitatem eis et impietatem primitus objecisset; sed, baptizatos licet, ab operibus tamen bonis vacuos, morti deputat et flammis perennibus derelinquit, et severitatem sententiæ ita concludit: *Discedite, inquit, maledicti, a me in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus; et rursus: Triticum congregavi in horreum suum, paleas autem combussit igne inexstinguibili*. Similiter (inquam) ibunt in vitam æternam, illi vero in supplicium æternum. Inter hæc videat quisque ne mendacem arguat Deum de pollicitatione præmii, qui dubitat de æternitate supplicii. Non ita est; nam qui novit punire peccata. Tria itaque hæc capitalia; sacrilegium, adulterium, homicidium; nisi hic perfectæ pœnitentiæ fuerint expiata remediis, perennibus illi concremabuntur incendiis. Hos itaque immiseri cordes, a fide et baptismo non legis declinasse, sed perpetuam mortem divina cognoscis auctoritate meruisse. Et hoc etiam animum tuum provida in futurum cura sollicitat; utrum animæ exitæ corpore, sentien-*

ram tamen et legitimam interdum posse tunc contingere nullus unquam orthodoxus dubitavit. V. de Dominic. Soto 4 sent., dist. 19, q. 2, art. 6.

^c Alias rogat et timore.

^d Alias, utrum sola sufficiat ad salutem fides ex unitate scientiæ.... Fides sola non proficit ad salutem.

di et intelligendi vigorem affectumque non exuant. Interrogemus divitem illum ex Evangelio non in terris aureis, ut poetarum deliramenta asserunt, oberantem; sed in inferni carcere, ex illorum numero qui inclusi pœnam expectant, inter flammæ conscientie ante diem iudicii constitutum, pro fratrum, qui adhuc in hoc mundo erant, emendatione sollicitum, colloqui cum Abraham, per interjectum chaos vastissimum sedulam obsecrationem miscentem, et vivaci germanorum recordatione pulsatum, ita pro viventibus supplicasse: *Rogo te, inquam, pater Abraham, ut mittas Lazarum in domum patris mei; habeo enim quinque fratres, ut testificentur illis, ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum, et si qui ex mortuis fuerint ad eos, penitentiam agent* (Luc. xv). Ecce in inferni angustia damnatus, nullum jam de se remedium habens, tamen antiquum in fratres servat affectum; et dum damnatus pro peccatoribus rogat, magnam inter paradisi nemora respirantibus justis, pro carorum suorum commodis curam esse demonstrat. Quod autem requiris: quid mali post finem aut detur aut adimatur iniquis, de quibus legimus, *Desiderium peccatorum peribit.*^a Terrenorum cupiditate honorum et ambitione submota, solum reddendæ rationis pondus, et metus intolerandi examinis; nec auferendus sensus, sed cogitationem alterius sæculi magis expediti alacrisque reddent. Quod autem de ipsa anima, utrum corporea an incorporea sit postulas edoceri. Neque quod temporibus non includitur nec locorum terminis coercetur (quod soli Deo competit) hoc tantum incorporeum esse cognosce. Sicut unus doctor eximius diserte cuidam sciscitanti ubi esset Deus, respondit ita: Deus non alicubi est, quod alicubi est, continetur loco, quod continetur loco corpus est. Quæ cum ita sint, omnis caro corpus, non omne corpus est caro. Et quia non solum anima, sed etiam angelorum invisibilis cœlestisque substantia, sicut localibus spatiis continetur, ita auctore suo corporea esse et comprehensibilis approbatur. Quid est enim nisi corporeum, quod de supernis sedibus perturbatum loco cessit? quid est quod sensit ruinam? quid est quod æternæ flammæ obnoxium præparatur ad pœnam? Sed et ipse beatus Lazarus post linguas famulantium canum susceptus manibus angelorum, de quo legimus, *Factum est ut moreretur mundicus et portaretur ab angelis in sinum Abraham*: corpoream esse docuit animam suam, dum in sinum Abraham (id est, in remotum beatumque secretum) angelicis inferitur obsequiis. De anima autem sua sanctus propheta pronuntiat, *educ de carcere animam meam*, id est, de hospitii corporalis angustias. Ideo factura ejus, quæ vel peccatorum jaculis vulneratur, vel usque ad divinæ imaginis decus per qualitates mutata provehetur, absque dubio, et Deo et angelis a quibus comprehendi et transferri potest, corporea esse evidenter ostendetur. Requirendum est autem inter ista

^a Cave ista omnia quæ hoc loco affert Faustus: absurda illa prorsus et erronea cum ostendere nititur animas humanas esse corporeas.

A quid illud sit quod cum uterque homo (id est anima et corpus) adhuc in paradisi regione diabolo persuadente deliquerit, sola caro per conditionem mortis mulctam transgressionis exceperit, et circa unius pœnam, remanserit culpa communis. Sciendum ergo est quod ideo mors ad animam non pervenerit, quia in ea Dominus imaginem suam et similitudinem collocavit. Nam sicut Deus immortalis, misericors, justus et patiens est, ita horum dona virtutum in faciem nostram interiorem infudit: ut quanto quisque magis justus et magis misericors exstitisset, tanto magis divinæ participationis munere præditus in interiore homine appareret habitare Christum per fidem. Interrogas etiam cur animæ cum carne sua, aliquid pro corporali errore commune sit, sicut originale peccatum, pro unitate corporalis hospitii, utrumque complectitur par, modo uterque in peccatorum societate constringatur. Ita enim in criminum participatione una causa est, sicut in virtutum remuneratione par gloria est. Nunquam enim exterior in baratrum luxuriæ caderet, nisi ei consensum præberet interior. Nos ipsos interrogemus, et inter nos poterimus agnoscere, quod mens dominica exerceat imperium, et caro subjecta famulatur; hæc exhibet ministerium, illa consilium: obedientia a servitate cessaret, nisi voluntas a jubente procederet. Similem necesse est conditionem in damnatione cognoscent, qui contra simul in retributione gaudebunt. Dicis adhuc, quæ est immortalis, quomodo pro mortalibus vitiis torqueatur. Mortalia quidem mala sunt, sed immortalis erit cruciatus malorum, et delictorum cruciatus, vitiis deficientibus, permanebunt. Meliorem materiam ita inferior traditura iudicio est, sicut confari aurum plumbi compellit admixtio. Homo ergo pro mortalibus malis moriturus est Deo, et victurus interno: hæc erit illius mors, ut mori ei in dolore non liceat. Extendis in hoc quoque sollicitudinem tuam, utrum anima et spiritus idem sint, aut quomodo segregentur? Duas tantum in homine, animæ et corporis noverimus esse substantias; spiritus autem nunc naturalis probatur, nunc accelesus invenitur, aliquando virtute intelligitur appetitus et spiritualis affectus. Hoc genere, unus atque idem homo nunc carnalis, nunc etiam et spiritualis est. Carnales sunt de quibus ait Dominus: *Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt* (Gen. iii); et Apostolus: *Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt* (Rom. viii, 8). Carnalis est qui ventri ei gutturi, et edendi et bibendi nimietate deservit, et vitæ bonum in gulæ ingluvie et voracitate constituit, quando manducandi et bibendi nimietate vitam computat, quando ei ventris dominatur ingluvies. At vero animalis efficitur, quando adhuc purum Deum cogitans, secundum animam sæculari prudentia ad aliquarum rerum scientiam permovetur, quando investigandis rerum latentium causis, aut philosophiæ de-

^b Adversus hanc sententiam scripsit Claudianus Mamertus Viennensis presbyter, lib. ii de Statu animæ.

lectatur studils; unde et Apostolus dicit: *Animalis homo non percipit quæ sunt spiritus Dei (I Cor. ii, 14)*. Spiritualis esse incipit quando honesta et spiritualia concupiscit, quando ad divini timoris cultum, vigore cordis ascendit, quando ad se spiritum per munditiam corporis et per custodiam castitatis invitat, ut de ea illud Apostoli dici possit, *Vos estis templum Dei et spiritus Dei habitat in vobis (II Cor. xvi)*. Quæ homini non insita per naturam, sed ita sunt adjuncta per gratiam ut separari possint desidia intercedente per culpam, Unde idem Apostolus dicit: *Qui autem templum Dei violaverit, disperdet eum Deus (I Cor. iii, 17)*. Ecce per fidem non solum baptizatus, sed et Dei templum esse videtur, et tamen per diversa flagitia, Dei severitate disperdetur. Hoc loco perditionis vocabulum, æternum perditæ animæ noverimus esse interitum. In baptizatorum numero absque dubitatione censentur, et membra Christi esse dicuntur, et vide quomodo perditis comparantur, quomodo a generositate filiorum, flagitio operante degenerant, dicente Apostolo: *Tollam ergo membra Christi, et faciam membra meretricis (I Cor. xviii)?* Et illi quoque manifestissime dona secundæ nativitatis acceperant, qui etiam charismatum diversitate pollebant, de quibus Dominus in Evangelio dicit: *Multi dicunt mihi in illa die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo dæmonia egerimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc dicit illis, quia non novi vos, discedite a me, qui operamini iniquitatem (Matth. vii, 22)*. Quis abdicatos non intelligat a salute, qui a conspectu Patris jubentur abscedere? in sortem eos sua mors iudubitanter accipiet, quos vita quæ Christus esse ignorabit. Baptizatos perditioni iradi pro iniquitatibus suis dubitas; cum baptisma ipsum per multa scelera perire cognoscas? Quod autem, sicut pagina continet, sermo tuus de propheta mutuatus ignem animæ simplicis æstimavit, de sola hoc divinitatis substantia dicere convenit, cui nihil appositum, nihil a superiore collatum, nihil constat adjunctum. Justus pariter et justitia vivens et vita, sapiens a que sapientia est virtus et origo virtutum. In principalibus enim bonis suis, hoc est ipse quod possidet. Homo vero duplex intelligi potest, qui vivens et justus et sapiens dici potest: vita autem et justitia dici non potest, quia ita his induitur, ut aliquoties exuatur. Quod homini datum est, Deo insitum est. Homo (verbi gratia) deauratus est, Deus aurum est, in quo hoc est potentia et gloria quod natura. Nam quod subtiliter indicasti, si omnia hæc quæ dominus Marinus interminatur, excipiunt peccatores, quid magis impii mereantur ignoro! Habent sub perennibus malis, et supplicia gradus suos, et gravibus obnoxius peccatis, infinitis (licet tamen utcumque tolerandis), impius vero, inauditis cruciatibus torquetur. Tunc autem baptismi gratiam habetis, nec posset morte aliquem vindicare, nisi in

^a Al., *Gratia ab æterna morte possit hominem vindicare si in aliquibus, etc.*

^b Al., *contritionibus. Ex ignium æternorum cogi-*

A aliquibus ejus integritas et dignitas non periret. Grave crimen est, quod hæreticus accipere noluit, non minus illud grave, quod Christianus accipit et perdit: Nam et ille qui fiducia baptismi, nuptiale convivium, sacri concilii temerator irruerat, nitore peritatis amisso; de illustri justorum convento expellitur, et in exteriores tenebras perturbatur. Nam credendus est niveum sanctæ generationis possidere candorem, qui inter incestos, veneficos et cruentos, vel præcipitio aut suspensio vitam præciciens, in partem transiit impiorum. Legimus inextinguibiles flammis factis capitalibus præparatas, hominem vero in malis suis viventem, solo baptisate salvatum esse non legimus. Periculosa sibi, quod cælesti Scriptura non legitur, inimica securitas pollicetur, multo periculosior illa non credere quæ veritas comminatur. Aliqua (ut dicitis) beatissimus vir Marinus cum interminatione disseruit; sed sicut illud quod promisit Dominus diligentibus se, etiam testimonio Apostoli pro rei magnitudine in cor hominis non ascendit, ita futurorum immensitas cruciatuum angustias humanæ mentis excedet, quæ mala momentanea penitentiae umbra non removet, quæ fidem sine operibus non repellat, quibus terminum sæculorum labentium cursus in flammis inextinguibilibus statuere non valebit, inter quos inexhaustos vapores tarde se anima corporea et sentiet et videbit. Et ideo, justis, castis et piis operibus diem ultimum præcurramus: et hic timendo ea quæ illic timere nihil proderit, nos declinemus. Hic finem infinitis **b** contentionibus imponamus, et intoleranda incendia nunc salubriter cogitando, ex ipsis ignibus æterna nobis refrigeria comparemus.

^c Certus autem sum de fide vestra, quod falerati composito nitore sermonis acceptiora vobis erunt salutifera sincere testimonia veritatis. Filium meum *Eminentium*, dulce decus nostrum, paterno sospitamus affectu. Dominus noster admirandam mihi magnificentiam suam præsentibus repleat bonis et dignum reddat æternis.

EPISTOLA V.

FAUSTI RHEGIENSIS GALLIARUM EPISCOPI DE POENITENTIA AD FELICEM PP. ET PATRIUM.

Domino piissimo et specialibus officiis excolendo, ut confido, in æternum fratri et per omnino **D** Felici Faustus.

Magnum pietatis et fidei testimonium, quod per tantarum vasta intervalla regionum, et per tot rerum interjecta discrimina, ad nos usque latitudinem vestræ charitatis extenditis. In hac relegatione nostra, artifex Dei nostri misericordia, gemina exercet officia, nostram excutit paterna sedulitate rubiginem, et vestram circa nos dilucidat fidem, vestramque approbat pietatem. Nos elimat benigna solertia, vos producit, nos coangustat salubriter, vos dilatat. Nos arguimur vos proficitis. detrimenta nostra in vestra

tatione præparata sibi æterna refrigeria.

^c Hæc in hac tenus excusis non habentur, sed nunc ex ms. Henrici Canisii accesserunt.

transeunt commoda. Cum feneratores nostri suis, incipitis nostri esse debitores, siquidem causa vestrae devotionis et mercedis vestrae materia sum. Opera vestra, de nobis capiunt lacrum merita vestra, de flagellis nostris mutuatur augmentum. Vestrae sollicitudinis, ad nos affectus ad Deum, pervenit fructus: ac sic duplici modo, et de nostra castigatione, et de vestra retributione, divinis beneficiis obligamur. Pene autem mihi respondendi silentium perfectio vestrae consolationis indixerat. Nam ipsa sollicitudo interrogandi videtur forma vivendi, quam quotidie de domini mei patris vestri S. episcopi ^a Leonii efficacibus doctrinis et praesentibus documentis sufficienter attrahitis; non autem miror si et meum (quamlibet ex superfluo) requiritis institutum, cujus circa vos singularem nostis affectum. Creditis, in adjutorium fidei vestrae, magisterium meum tam perfectum esse quam votum est; sed, licet sermo meus (quem lentiore etiam praesens reddit infirmitas) vestro sufficere vix possit ardori, tamen paucis conversationem vestram non tam instruum, quam revolvam. Magnam sollicitis perhibet evitacionem agnitio peccati, metus iudicii, terror ignis aeterni. Itaque ad immolanda orationum sacrificia, amica sunt fruentibus nocturna silentia, quibus, usque ad horam tertiam lectio moderata succedat, ut exercitium spiritale non desinat desiderare, et semper possit augeri. Utinam provideat Dominus vel duo fida solatia, cum quibus diurnas et nocturnas exigas functiones, et vel biduo in septimana salutantium frueris officiiis. Ardua sunt quae pro interrogantis fervore colloquimur; sed ille laborantium benignus adjutor, tam leve tibi faciat jugum suum, quam jucundum erit praenium suum. Igitur si trepida parum amplius rudimenta permittunt, alternis hiemales dies Jejuniiis transigantur: quae sicut moderari convenit, ita necesse est duplicari: duplicari, inquam; duo enim sunt abstinentiae genera: Unum est, incontinentiae appetitum, a cibo et potu et a diversis carnalium suavitatum illecebris coercere, et vomere crucis terram subjecti exterioris edomare, et necessitati potius quam voluptati temperata moderatione servire, paulum si permittat infirmitas, vel alternis diebus donec vis longae consuetudinis sensim dissuescatur accipere. De usu vero indumentorum, paulatim se gravitas ad inferiora submittat, ne ipsa novitas subitae mediocritatis offendat. Observandum est etiam, ne elatio de nimia humilitate generetur, et vitium de virtute nascatur; quae tamen facile superabitur, si confusibilis illa praeteritae conversationis historia ante oculos adducatur, et rea conscientia trepidis sensibus praesentetur. Ita fiet, ut dum per recordationem praeteritorum malorum a diabolo ingesta praesumptio castigatur, dumque jactantia validis culparum armis victa propellitur: crimina quae generaverant mortem, militare incipiant ad salutem, inque remedium delicta proficiant, et medicina de vulneribus

A producat, et sicut dixit Apostolus, *de peccato elaboremus damnare peccatum*. Alterum abstinentiae genus est multo sublimius multoque pretiosius, motus animi regere; irrationabiles perturbationes et cogitationum inter se colluctantium rebelles tumultus mentis imperio subjugare; malitiae virus, tanquam funestum aliquod maleficium, de penetralibus cordis exspuere, et animam contra diversarum fluctus tentationum, constantiae moderamine gubernare, et contra passiones occultas velut contra domesticos inimicos, rixam quamdam irascentis fidei auctoritate conserere, inanes curas longe repellere, et a noxiis colloquiis ac desideriiis quibus diabolus pascitur abstinere; et per mansuetudinem, patientiam, tranquillitatem Dei in vultu exteriori excolere virum

B spiritualia et divina cogitantem, ut tristitia non frangat, laetitia non resolvat, stabilitum in timore Dei pectus ostendat magnanimitatis aequalitas, ut nobis coaptari possit libelli illius insigne principium, *Erat vir unus abstinens se ab omni re mala (Job. 1)*. Vir, inquit, unus; hoc est semper idem: quia nihil erat in eo dubium, nihil duplex, nihil accedens, nihil varium vel diversum, sed eum in statu virtutum suarum, aequali ordine permanentem, tempora non mutabant, nec eum (ut maximis fluctibus mos est) in alternas partes diversa ventorum flabra versabant. Ita et sollicitus Dei famulus, inconvulsa fidei mole fundatus, in hoc tantum (Christo in se operante) mutetur, ut novis semper virtutibus induatur. Ante omnia, in quantum Deo adjuvante possumus, illas in nobis quinque sensuum expugnemus illecebras.

C Quidquid enim pulchrescit visu, quidquid lenocinatur odoratu, quidquid mollescit attractu, quidquid dulcescit gustu, quidquid blanditur auditu, haec omnia si his abutatur, intentionem de spiritalibus ad terrena devolvunt. Et ideo sicut pater fidei Abraham, quinque illos reges, in trecentis decem et octo, mysterio intra litteram latentis, devicit: ita et nos contra nos principales vitiorum duces, in Jesu nomine et crucis signo (hoc enim utraque ^a ^b exprimit) dimicemus, ut audire mereamur a Domino: *Vincenti dabo coronam vitae, et qui vicerit non laedetur a morte secunda (Apoc. 2, 11)*, et *quia regnum caelorum vim patitur, et violenti diripiunt illud (Matth. 21, 12)*. Vim enim sibi factura est anima, ut carnales affectiones spiritui subdat, ut crucem delictis praeferat, ut vigiliis somnis dulcibus anteponat, ut adversarium in membris suis vincat, ut ex alio alter effectus homo ad illam Domini praeproceptionem idoneus inveniat: *Si quis, inquit, vult post me venire, abneget seipsum sibi (Matth. 24)*. Si quis ex iracundo patiens efficietur, continens ex luxurioso, placidus ex cruento, benignus ex invidio, largus ex cupido, toties nos negamus, quoties nos ad meliora convertimus. Et ideo, ut ad hoc assurgamus quod esse debemus, prius studeamus odisse quod fuimus. Oportet ut hic prius mutetur ad vitam, qui illic mutari optat ad gloriam.

^a Al., Leonii.

^b Alias, exprimit.

EPISTOLA VI.

ETJSDĒM FAUSTI RHĒGIENSIS GALLIARUM EPISCOPI CONTRA NESTORIUM AD G. DIACONUM.

Domino sancto et in Christo devinctissimo fratri a Grato diacono Faustus.

Honoratus officio tuo, honoratus iudicio, provocatus affectu; loquar tecum in humilitate sincera, in libertate benevola, in caritate non ficta, in verbo veritatis. Et licet mihi tacendi causam indicere poteris, dum benigno ac nimis credulo animo tantum pœnæ mihi quantum tibi peritiæ et eruditionis indulges, tamen per interrogandi sollicitudinem, imposuisti mihi respondendi necessitatem, qua cum absente, non sine trepidatione, mihi æstimo colloquendum: quia de rebus tam profundis, et meas ac tuas vires excedentibus, non minus periculi est respondere quam incondito stylo ingentia sacramenta committere: et ideo carum meum, in his quæ nimis temere protulit, tacendo magis castigare debuissem. In tantæ autem rei consultatione, in qua longe viam regiam reliquisti, aliquos expertæ scientiæ viros, eruditione atque ætate seniores, quibus credere facilius possis, interrogare debueras, secundum illud propheticum: *Interroga patrem tuum, et indicabit tibi; seniores tuos, et dicent tibi* ^b (*Deut. xxxii, 7*). Deinde in his quæ agimus vel quæ dicimus, atque ad extremum scriptis mandare præsumimus, fructum profectumque operis exspectare debemus. In hac autem scripturula quam ad me dirigere dignatus es, non eloquentia, non scientia, non ratio, non ædificatio aliqua ordinati aut compuncti sermonis apparet; sed testimonia confusissime pro memoriæ facilitate congesta temeritate incauti cordis accusant. Novit Dominus quia stupefactus præ studio tuæ salutis hæc eo loquor: sic et te interrogasse, et me respondisse, ad bonum commune proficiat. In scriptis sancti pontificis Augustini, etiamsi quid putatur apud doctissimos viros esse suspectum, ex his quæ damnanda judicasti, nihil noveris reprehensum; sed fidei sensum, maxime de duabus substantiis vel naturis Dei et hominis Domini ac Redemptoris nostri, scito apud catholicam, non solum Patrum auctoritate susceptum, sed etiam apostolicis oraculis consecratum. Proinde verbum hoc quod more prophetico ad te factum dicis; ut certum est, non Dei spiritu, et apud Deum et apud homines valde damnabile est, nisi prior ipse damnaveris. Ergo ut aliis prætermisissis hunc duplicem errorem et de hæresi natum et in pericula hæresis pertrahentem, brevi (quantum absens possum) sermone constringam, cum sanctæ sinceritati tuæ, multorum (non qualis ego sum) necessaria esset præsentia magistrorum: primo loco ignoranter et satis periculose, non dicam, scribitur; sed, cogitatur, suscipi non debere ut homo mater Dei sit: quod de Nestorianæ hæresis impietate descendit; qui pro-

A fano ausu disputare non timuit beatam Mariam tantum matrem fuisse hominis, non etiam Dei; et ideo, pro hoc, catholicæ per omnem mundum Ecclesiæ districtione damnatus est. Non debet (inquit) suscipi, ut homo mater Dei sit! sed ubi est illud propheticum vel evangelicum: *Ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum, nobiscum Deus* (*Esai. vii, 14*)? Et iterum in Evangelio: *quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei* (*Matth. i, 25*). Ubi etiam illud est quod suscepta per omnes insulas et Ecclesias, Patrum signat auctoritas contra Nestorium loquens: *Maledictus, inquit, qui Filium Dei Deum verum de Maria non nuper natum pro nostra salute non confitetur? Secutum est ut diceret Dei et hominis unam esse naturam, hoc modo; unam Dei esse substantiam. Recte dixerat si de sola Trinitate dixisses, ubi una atque eadem est, sub trium personarum distinctione, natura. Cæterum cum ad hominis assumpti incarnationem venit: sicut hominis et Dei unam confitemur esse personam: ita duplicem scimus esse substantiam, Qui autem unius naturæ asserit Deum redemptorem; aut hominem in Divinitate, aut Deum negavit in corpore; cum redemptionem nostram non ex alterutro, sed ex utroque perfectam sit. Hoc autem loco unum sine alio erroris periculo nostræ fidei solius ^c nostri esse naturam. Ergo in substantia majestatis suæ, divinitas crucifixa est! Si unam Dei solius naturam dicis; in substantia sua, majestas mortua vel sepulta est! Quæ omnia Deus non in se, sed in natura suscepti hominis exceptit. Nihil enim Deus ^d sensit cum patientis sensu, sed sensit cum patientis effectu; nihil sensit pro diversitate substantiæ, sed sensit pro unitate personæ. Unitate conjunxit, et consequenter adiecit; nos unum eundemque verum hominem et verum Deum intelligimus: et iteravit, nos verum Deum et verum hominem nullo modo ambigimus confitendum. Accipe etiam in hymno S. antistitis et confessoris Ambrosii, quem in natali dominico catholica per omnes Italiae et Galliarum regiones persultat Ecclesia: *Procede de thalamo tuo geminæ gigas substantiæ. Refuge ergo inter hæc, sancte frater, alterutræ partis errorem: si tantum Dei naturam dixeris, imposuisti Deo conditionem passionis et mortis; si vero tantum hominis naturam dixeris, subtraxisti Deo gloriam redemptionis, subtraxisti auctori potentiam Reparatoris. Audi quomodo sacra eloquia per unam personam explicant utramque substantiam. Juxta divinam naturam loquitur: *Ego et Pater unum sumus* (*Joan. i, 30*); secundum humanam naturam confitetur quia *Pater major me est*; juxta cœlestem naturam pronuntiat: *Omnia quæ Pater habet mea sunt*; juxta terrenæ naturæ infirmitatem dicit: *Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet*. Quasi homo indicabat,**

^a Alias, Gregorio et Græco.

^b Alias additur, sed absque dubio qui vel qualemcumque requirit ducem, declinare oportet errorem. Deinde, etc.

^c Alias, solius Dei nostri.

^d Ms., sensit patientis sensu, sed sensit compatentis affectu.

Tristis est anima mea usque ad mortem; quasi Deus contestabatur, Potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum sumendi eam (Joan. x, 18). Secundum carnis naturam in cruce pendebat, secundum divinitatis substantiam paradisum et regnum cœlestis donabat. Hoc Ariani obscurato corde, penitus non videntes, quia præsumptio et elatio suffundit mentis intuitum, ad Deum, quæ erant hominis retulerunt, et dentes quod minor loqueretur divinitas, ubi sola hominis demonstrabatur infirmitas. Nullam ponentes inter cœlestis et terrena rationem, dum naturas in Deo et homine duas recipere nolu-nt, Dei substantiam diviserunt; et dum ad sola hominis verba respiciunt, Deum qui gloriæ plenitudo est, intellectus lumine perdidit. Ac sic, qui Deum Filium hominis credendum denegat, Nestorii impietate maculatur: qui duas substantias in Redemptore non credit, Arii laqueo deceptus involvitur. Nos vero, mi frater carissime, in Christum Deum, ita perfecta et inseparabili distinctione credamus, ut Dei et hominis simplicem personam et duplicem noverimus esse substantiam. Sicut anima et corpus hominem facit, ita divinitas et humanitas unus est Christus. Tu autem quod gemino errore præventus scribendum putasti, sub duarum naturarum conventu suscipi non debere, ut Deus, pater hominis sit, ut homo, mater Dei sit: nos, unam Dei hominisque personam fiducialiter et salubriter asserentes in eo qui erat in principio, et qui sub redemptionis nostræ tempore factus est in similitudinem carnis peccati, id est, in veritate hominis, et similitudine peccatoris: nos (inquam) ita Deum patrem hominis sub personæ unitate testamur, sicut sub ejusdem unitatis amplexu, Matrem Dei hominem constemur, juxta symboli auctoritatem (ut alia prætermittam), quia dicimus: Credo et in Filium Dei Jesum Christum, qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine. Qui si talis error est, in Domino Salvatore unam et simplicem credidisse substantiam, qualis error est, duplicem asseruisse personam? Nam si in societate carnis assumptæ, formam famulæ Deus induit, duæ substantiæ non fuerunt. Ergo in homine Deus non fuit, et separata a Deo persona hominis fuit; ac si sub tali sensu videbis subito quartam nescio unde accrevisse personam; et in hunc intellectum pravitate consequentia præcipitaberis, ut jam non Trinitatem necesse sit confiteri. Audi potius quemadmodum S. Esaias, distincto ordine conjunctoque discrimine, Domini nostri ac Redemptoris nativitatem disponat: *Parvulus (inquit) natus est nobis, filius datus est nobis (Isai. ix, 6).* Accipe Filium Dei in extrema parte sæculorum, ex innopta matre, natura ignorante et fide maritante progenitum, superveniente in virginem sancto Spiritu, hominem Deo mirabiliter impletum, et Deum in hominem misericorditer commutatum; nec exinanisse gloriæ magnitudinem, sed per susceptam servi conditionem, Domini ostendisse pietatem. *Parvulus natus est nobis, filius datus est nobis!* Natus est nobis qui sibi erat.

A Datus ergo ex Divinitate, natus ex Virgine, natus qui sentiret occasum, datus qui nesciret exordium. Natus qui et matre esset junior; datus et quo nec pater esset antiquior: natus qui moreretur; datus per quem vita renascetur. Illic dominatur, hic humiliatur; sibi regnat, et mihi militat. *Parvulus natus est nobis, filius datus est nobis: et factus est principatus super humerum ejus.* Manifestum hominem demonstrat humerus; latentem Deum loquitur principatus. Agnosce duplicem sub personæ unitate substantiam. De nostro est quod apprehendit, de suo est quod donavit, de nostro habuit unde caderet, de suo unde consurgeret. De nostro habuit unde pro nobis solveret; de suo unde penitus in nullo debitor appareret. De nostro unde crucifigeretur, de suo unde glorificaretur. B De nostro dedit peccati hostiam, de suo, indulgentiæ tribuit gratiam. De nostro itaque humiliatio, de suo esse probatur ascensio. De nostro obtulit sacrificium, de suo contulit præmium. Duarum ergo naturarum capax, homo infirmitatibus agnoscitur, Deus virtutibus approbatur. Piget sermonem tam manifestæ rei assertionem producere. Scio quod hæc ipsa breviter strictimque commemorata, temere committo vel meis epistolis vel sensibus tuis. Sed dum te ad interrogationis salubritatem sollicita humilitate submittis, multum mihi de erroris hujus remedio polliceris. Revoca, queso, ab hoc discrimine pedem tuum, priusquam in profundum irrevocabile elationis torrentis rapiaris: et rectum animi sensum qui multæ elationis pondus non sustinet, nec novit thesaurum scientiæ dispensare, magis laboris occupatione castiga. Tempera immoderatum abstinentiæ rigorem, qui etiam menti generat infirmitatem; quem puto inde nasci, unde scribendi præsumptionem. Regredere ad viam regiam, nutricem elationis refuge sollicitudinem; et quia legimus: *Manducare mel multum, non est bonum (Prov. ii, 5)* (magis enim inflat parum fundatum sensum scientiæ, quam ædificat), ita cave nimiam lectionem, ut cordi parum capaci, tanquam sumpti immoderatus vini periculosam noveris ebrietatem. Nunquam cogitationibus tuis credas, sed magis imitanda legas quam legenda conscribas; et in mente tua loquaris a Domino, *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi (Psal. xviii).* Et si evadere pericula non de foris ingruentia, sed intus concepta desideras, nihil tibi utilius scias quam ut sub alio quocunque probatissimo abbate vitam tuam munias, ac voluntates tuas senioris legibus tradas. Et ut adversarii insidias possis superare, te scripturalem ipsam retinendam, imo supprimendam putavi: ne ultra in alterius alicujus catholici, qui te minus diligeret, manum et conscientiam veniret. Ex hoc autem poteris agnoscere sana esse intima cordis tui, si adhuc quasi liber me culterem tuum humiliter et amabiliter commendentem sollicitè et libenter audieris. Ante interrogationem incauta videbitur fuisse persuasio, post responsio enim inexcusabilis apparebit intentio. Quod si inter hæc aliquid mihi, qui austeris magis quam dulcibus sanari animam tuam cupio, credideris imputandum,

memento oculis male blandientis præponi vulnera A caritatis. nec tamen capite suo junior invenitur; ac si Deus noster nec permixtus in personis propriis, nec divinus, una virtus, nec potestate divisa, nec tempore.

EPISTOLA VII^a.

Domino piissimo et in Christo summo mihi honore singulariter excolendo Ruricio filio Faustus.

Licet per quamcumque personam jucundum mihi sit cum individuo pectore ipsius caritatis vocibus colloqui, et sedula vos officiorum ambitione complecti; sed nunc quanto opportunius, tanto avidius pignus animi vestri, ministerio domestici portitoris assumpsi; in cujus merito minus assignavit ratio quam probavit agnitio. Et propterea ad fructum vestrum crevisse gratulatus sum, quod in eo vita melior conditionem primæ nativitatis abolevit, atque in eo nævum generis manumissio religionis abstersit, et in adoptionem Christi personam mancipii fide eman- B cipavit et transcripsit. Quomodo autem apud ejus vel apud reliquorum fratrum lacteam sinceritatem agere deberemus, latissimam Apostoli (*Philem.* 1) dispensationem, expedito digessimus alloquio, et cum eorum doctissima pagina minus doctus asserit. Nos tamen in eorum defecatis moribus admirati sumus per donum mansuetudinis et humilitatis, plenitudinem lectionis. Vincit enim largitas gratiæ instituta doctriæ. Nam etsi sub exiguo tempore intra eorum lucida pectora et perspicua penetralia introduxit se morum candida puritas, et præclara simplicitas per quam divinæ imaginis speculum in interioris hominis nitore perfulget; divinæ, inquam, imaginis. Ita enim de Domino legimus: Purus, simplex, subtilis. Sed multo aliud indicat divina illa simplicitas. Siquidem C in nobis duplex inest, in spiritu et carne substantia. Nos quod habemus, accepimus; nobis diversa virtutum charismata adjuncta sunt; non innata. Sine dubio apponitur, quod auferri potest: ut boni simus, de auctoris sumus bonitate mutuati. *Ex illo* quidem *virimus*; sed vita, sicut ille est, non sumus. *Jus* i esse possumus, justitia esse non possumus. Ille ideo simplex, quia nihil ei ex accedenti largitate collatum est. Qui ex se subsistit, aliunde nihil sumpsit. Deus et vivens pariter et vita; bonus et bonitas; misericors et misericordia; in virtutum suarum gloria, hoc est ipse, quod possidet verbo tenus homo deauratus est. Deus aurum est: quod in homine gratia est, in Deo natura est. Et propterea, quia nihil ei extrinsecus accessit, nihil ei detrahi potest. Detrimentum non recipit, quia nescit augmentum. Ipse et sibi auctor et Filius, quia una origo est et fontis, et fluminis. Ex his, quæ absque initio habent, communio est, transfusio non est.

Et quia de Filio legimus: *splendor est claritatis Dei*; sicut nunquam Deus sine splendore, ita Pater nunquam fuit sine Filii majestate. Et sicut utriusque æquæva sunt nomina (nisi enim iste nasceretur, Pater ille non diceretur), ita eos sine separatione concitat unius paternitatis antiquitas; ex illo est, sed posterior illo non est: sicut facies de capite nascitur,

^a Hæc epistola apud Canisium notatur V.

^b Locus vitiosus.

Sicut in subsistentia triplex est, quia sibi quisque subsistit, ita in substantia simplex, quia unus seipsum præcedere nesciens, nec posteriorem recipit, nec priorem. Inde et nos de hac accepimus simplicitate, si in nobis nihil sit dissonum, nihil varium, nihil diversum, si semper idem esse probabilibus studiis et fundatis in Christo sensibus enitamur, ut immutabiles in bono, novis tantum in diem profectibus immutemur.

De eo autem, quod quidam provocationis amore consuluit, salutifera et perfecta meditatio est curas animi, partito per plures terrenæ regimine rei, suble- vare et post hæc triplici deliberatione tractare quid melius sit locare, vel administrare, vel distrahere propriam portionem.

Primum revera bonum esset, ut Christi famulus Christi pauperis vias ex toto pauper studeret incedere, si perfectam magni alicujus monasterii scholam, vel certe insulam angelicæ congregationis militiam liceret expetere. Nam in medio sæculi institutionem eremiticam profiteri, quanta magnanimitas, tanta est difficultas.

Suis [Al., *senis*] vero vitiiis suæ ponticus imponere, secundum pro animæ revelatione compendium. Sed pervidendum, si aliquis filiorum tam arduo sufficiens esse possit obsequio. ^b Ne forte paterna ejus sonis [Al., *senis*] auctoritas in patrem..... Optimum est in secundo gradu sub noxiis beneficiis administratore consistere, si vel voluntas suppetat, vel facultas necessitatem annuæ pensionis impleverit.

Ter.tium est per fidelium famulorum electi solatia, impositæ procurationis officiis, sub propria ac minore sollicitudine quantitatem reservatæ gubernare substantiæ, et eum per viam regiam tota mediocritate dirigere. Quod cum suadeo, videor vel nostram utilitatem, vel pauperum cogitare. In quo ordine non parum est lucri, si reservato usu, proprietatis distrahatur. Itaque breviter indicantes quid primum, quid secundum, quidve sit ter.tium, electionem judicio vel possibilitati reservavimus consulentis. Quid magis competat quod promptius possit impleri, ille insinuare dignetur, pro cuius timore et amore con- solatio ipsa tractatur. Dominus Deus noster beneficia in nobis sua feliciter placita longævitate multiplicet, domine piissime et in Christo summo mihi honore singulariter excolende filii.

EPISTOLA VIII^a.

Domino devotissimo et tota pietatis virtute singulariter excolendo fratri Ruricio Faustus.

Propitia divinitate in secreto religionis congruo et tranquillissimo in silentio constituti, in quo Dominus ad rubiginem longa securitate contractam salutiferæ lina castigationis admonuit. In hac, inquam, qui et magna, si agnoscamus, vacatione do-

^c Hæc epistola apud Canisium notatur VI.

nati, dum novus civis commercio caritatis acquirimus, dum de acquiritorum salute gaudemus, inter hæc positi bona, præstanti insultamus exilio, et patrem nos non amisisse, sed commutasse cognoscimus. Nam dum fideles famuli Dei in necessitatibus nostris bonitatem suam devotionis exercent, sine sede propria possessores, sine possessione divites sumus. Imo eos qui de nostra fructum accipiunt consolatione, ditamus; miro modo consolatores nostri de pauperculis negotiantur, et de egenis lucra perpetui consequuntur. Ego autem hanc primam munificentiam, Domino largiente, percepi, quod piissimus meus Ruricius post vitæ hujus jactationes ad portum religionis, proram salutis, Excelsi manu gubernante, convertit, quod post umbras seducentium vanitatum et illusiones transvolantium somniorum, mansura et solida concupivit, et despecto tandem sæculo infelici, artem ejus magnam rapuit, felicitatem et lucrum sui de mundo pereunte acquisivit, arte fideli, atque collabentium rerum fuga præteriens, qua opes contemptu suo contulit, quæ jam usu suo conferre nihil poterant. Unde quanta dudum alacritate sæcularibus studiis militavimus, tanta nunc devotione Domino serviamus. Et quia me austerius loqui secum pro peccatorum curatione, pietas vestra constringit, et illius sententiæ non observat invidiam, quæ dicit: *Justus in principio sui est accusator.* (Prov. xviii, 17). Imprimis ergo lapsus oris cordisque vitemus. Sed quod oris diximus, si cordi studueris adhibere custodiam, ori non laborabis imponere disciplinam. Sine difficultate ostium circumstantiæ opponere poterit labiis suis (Ps. cxi, 3). Illud siquidem voce depromitur, quod prius in officina conscientiæ deformatur. Hoc exterior reddit, quod dicitur interior. Mens exercet imperium; lingua famulatur. Et propterea celestibus edocemur colloquiis: *Ex abundantia cordis os loquitur* (Matth. xii, 34). Quod de sermone nasci videtur, prius cogitatione concipitur. Ut oris sonus indigna non proferat, animus justa præcipiat.

Et quia duo sunt jejuniorum genera, unum incontinentiæ appetitum a male blandis deliciarum suavitatibus coercere, ut exterior et terrenus homo vomere crucis edomitus commoda infirmitate macrescat; alterum abstinentiæ genus est multo sublimius, multo pretiosius, cui nulla contradicere possit infirmitas, motus animi regere, et irrationabiles perturbationes vel collectantium inter se erigit tumultus, interioris judicio refrenare, et contra impugnationes occultas, vel contra domesticos inimicos rixam quamdam irascentes, fidei auctoritate conterere, et per benevolentiam, mansuetudinem, patientiam, tranquillitatem, Dei imaginem in facie interioris excolere: cujus decus non in corporis personam, sed in animi formam solertia factoris impressit.

Virum spiritualia et divina cogitationem tristitia non frangat, lætitia non resolvat, stabilitum in timore Dei pectus magnanimitas æqualitatis ostendat, ut et nobis coaptari possit libelli illius insigne principium,

A ubi ille magnificus Helcana, qui possessio Dei interpretatur, vir unus mystico nuncupatur eloquio. *Erat, inquit, vir unus, hoc est, semper idem.* Quia nihil in eo apparebat dubium, nihil duplex, nihil varium, nihil diversum, sed eum in statu virtutum inconcusso ordine permanentem, accedentia in contrarium non commovebant; mutabilia tempora non mutabant; nec eum, ut magnis virtutibus moris est, in alternas partes levia ventorum flabra versabant. Ita et sollicitus Dei famulus vasta mole fidei fundatus, in hoc tantum, Christo in se operante, mutatur, ut novis semper gratis ludatur. In agro pectoris plantentur utilia; noxia succidantur. Et quia militibus suis præcepit sermo divinus. *Cum, inquit, ad bellum processeris, et inter reliquas prædas petieris virginem, B abscindes ungues et crines ejus, et ita eam tibi conjugio copulabis* (Deut. xxi, 12); ita nos ad sanctam, Christi timore præcincti, prudentiam sæculi, quæ simplex, incorrupta, sincera, a Deo facta est, captivam spirituali sapientiæ subjungamus, ac superflua ejus, amputatis vitiis, abscindamus, et pectore casta conjunctione sociemus.

Ante omnia in quantum, adjuvante Deo, possumus, illas in nobis debellare curemus quinque sensuum passionibus. Quidquid enim pulchrescit visa, quidquid blanditur odoratu, quidquid lenocinatur tactu, quidquid dulcescit gustu, quidquid corrumpit auditu, hæc omnia, si his abutamur, intentionem mentis de spiritualibus ad terrena devolvunt. Et ideo sicut pater fidei (Gen. xiv, 14) quinque illos reges in

C trecentis decem et octo, mysterio in..... latente devicit; ita per adiutorium Domini, et per crucem suam has quinque principium vitiorum expugnare studeamus illecebras. Per crucis enim signum, et per sicutum Jesu nomen, apud Græcos *Hera* utriusque deputationis imprimitur. Quibus armis carnalia delectamenta superantes merebuntur audire: *Vincenti dabo coronam vitæ.* Et: *Qui vicarit non læditur a morte secunda* (Apoc. ii). Unde ipsa facile terrena despiciat, vel tenerantis more dispensat, dum illud cogitas tempus quo exurentur peccatores sicut fenum, quo æsuantes gelæne furore perpetuo, cujus *funus ascendit in sæcula sæculorum* (Apoc. viii, 7). Ii qui neglexerunt oblata, tali morte puniuntur; ut

D eis mori in dolore non liceat: morituri vitæ, et morti sine fine victuri. Dum illud, inquam, tempus ante oculos tuos provida in futurum mente disponis, de quo legimus: *Introibo in diæmonum tuam cum holocaustis* (Ps. lxxv, 13); id est, quando honorum operum fructu subsarcinatus, et justitiæ insignibus redimitus janquam vitæ cum triumpho evictæ carnis intrabis. De quo legimus: *Adorabunt eum filii Tyri in muneribus* (Ps. xlii, 13), id est, animæ Christo de gentibus acquisitæ, munera non de suo offerent, cum gratiarum actione dicitur: *Ece multiplicavi talentum quod dedisti.* Recipe eam usura, domine, fenus tuum. Erit enim tum quoddam dandi et accipiendi commercium inter hominem et Deum. Homo afferet quod laboravit; et Deus restituet quod pro-

misit. Quo tempore cum sanctus alter pro altero remunerandus, corona duplici pro mutua saluto decorandus, audire mereberis : *Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam ; intra in gaudium Domini tui.*

Tunc usum præsentium in æternorum proprietatem transisse miraberis, et pro datoribus tuis glorificandus, debitorem te ei fieri jocunda rerum mutatione gaudebis.

Individuum filium nostrum Leontium, omnemque domum piis illos cum majoribus pio sospitamus officio. Dominus Deus noster beneficia in vobis sua, felici et placita sibi longævitate multiplicet, domine devinctissime et sola pietatis virtute singulariter excolende frater.

EPISTOLA IX ^a.

Domino devinctissimo, honore præcipuo specialiter excolendo, Ruricio filio Faustus.

Gratias Domino, qui id generali dispensatione largitus est, ut inter eos quos locorum intervalla discriminant, liber ac nullis conclusus absentiae legibus animus commearet, nihilque esset tam impenetrabile, quod mentis aspectibus non pateret ; sed per cordis intuitum inde se invicem cari, gratia intercurrente, conspicerent, ubi caritas ipsa consistit.

Habet siquidem et interior noster oculos suos, quibus se conscientiae testis introspicit ; quibus in se conversus aut erubescenda, aut gaudenda consideret ; quibus diem ultimum pervidet ; quibus vel confusibilem vel, Deo tribuente, laudabilem totius vitae historiam, ante animæ suæ faciem provida in futurum cogitatione disponit, et in præsentiam trepidæ sollicitudinis tempus reddendæ rationis adducit ; et ea quæ paravit Deus diligentibus se (I Cor. II, 9.), in secreta pectoris sui pagina, spe imaginante, depingit. Quos, ut puto, oculos et ipse ad tremendi Judicis thronum semper attollis, ut de te illud propheticum merito dici possit : *Sapientis oculi in capite ejus (Ecl. II, 14).* ^b Inde est, ab eo enim illic filius mater.... ditores tuos. Inde est, inquam, quod præsentium rerum relinquenda subsidia, quasi avidus fenerator ; per pretia capitivorum, in sinu remuneratoris, seminantis more, commendas ; de usu proprietatem facis, et in perennes thesauros peritura convertis. Inde est quod cum fidelissima Sara tua sub uno Christi jugo ad communem tendens coronam, terrenorum despector, et cælestium competitor, sæculi peregrinus, et Paradisi candidatus ; mundo huic, qui jam non habet unde decipiat vel seducat, miles Christi secretus illudis ; cum regni interminabilis sociâ jejuniis, et orationibus, et quadam fidei manu januam vitæ, pia conjuratione, pulsatis, ut duplicem palmam de mutua salute capiat.

Sed inter hæc parum est, quidquid agitur, ut causæ insanabiles hic sanentur, ut inextinguibilis ignis hic exstinguatur, ut ineluctabiles necessitates hic superentur, ut hic peccatorum sagittæ de animæ

^a Hæc epistola notatur VII apud Canisium.

^b Locus vitiosus.

A visceribus evellantur, ut hic vulnera ipsis alte medullis impressa curentur, ut hic maculæ invisibiles diluantur, ut hic æterna gaudia fidelium studiorum labore comparentur. Illic quidem vita præmium istius erit ; sed oportet ut illius ista sit pretium.

Prælati itaque obsequiis, quæso ut cum se facultas opportune præbuerit, gaudere nos de vestra sospitate ac proprietate faciatis. Pro filiis et diaconibus meis uberes refero gratias. Dominam filiam meam religionis speculum, et pietatis exemplum, debito cultu veneratus saluto. Dominus Deus noster magnificandam mihi bonitatem vestram, et præsentibus repleat bonis, et dignam reddat æternis, domine devinctissime et honore præcipuo specialiter excolende filii.

B

EPISTOLA X ^c.

Domino beatissimo et summo mihi honore ante omnes singulariter excolendo, fratri Ruricio episcopo Faustus.

Tanta mihi de animi vestri benignitate fiducia est, ut ex ejus fonte purissimo non jam solus haurire contentus sim, sed alios quoque, qui ejus usu mecum resciantur, invitem. Præsertim cum prorogata hujus largitas in lucrum transeat largientis ; ejusque bono ita muneretur accipiens, ut non minoretur impertiens ; et in morem fenoris sui crescat expensis, domine beatissime et summo mihi honore ante omnes singulariter excolende.

His itaque caritatis inextinguibilem pensionem, quo solventis magis census dilatus, exhibeo, et materiam boni operis ingerere pro laborantium commendatione præsumo. Quia etsi insinuationem meam ad fructum vestrum pertinere confido, et ideo misericordiam, quam miseris ecclesiastica præbere consuevit humanitas, hiarum portitorî, qui in Lugdunensi pertulit captivitatem, negare non potui. Utinam tam possit prompta esse fidelium largitas, quam hujus nimis manifesta necessitas est ! Et quæ in se aliquatenus absolutus, in uxore vel filiorum tenetur servitute captivus, prælati officii, quæso ut morem benignitatis vestræ, etiam in hujus consolatione teneatis ; et apud ante positos, quo poposcerint, litteris prosequaris.

Conservus, et præcipue admirator vester, frater meus, presbyter Memorius mecum reverentissime sospitant. Dominus Deus noster memorem mei piam beatitudinem vestram Ecclesiæ suæ profectibus felici longævitate conservet, domine beatissime et summo mihi honore ante omnes singulariter excolende frater.

EPISTOLA XI ^d.

Domino beatissimo, debita pietate suspiciendo, atque apostolica sede dignissimo, fratri Ruricio episcopo, Faustus.

Gratias ad vos, dum vobis de patria scribimus, qui nobis patriam in peregrinatione fecistis, qui indefessa liberalitate patriæ desideria temperastis ;

^c Hæc epistola apud Canisium notatur VIII.

^d Apud Canisium notatur IX.

vim quamdivinæ justitiæ succedentibus sibi beneficiis inferentes: ut quod intulerat ad castigationem, converteret ad honorem, conferret ad consolationem, mutaret ad requiem mentis; nostra præmitteret, ut vestra cumularet; debita obliviscens, et lucra vestra multiplicans; apud utrasque partes magnitudinem suæ bonitatis exercens, nos vestro locupletaret obsequio, vos nostro ditaret exsilio. Unde factum est ut jam in præsentibenedictionem, futurorum impatiens, dispensaret, et fidelissimum famulum suum super candelabrum domus suæ, cooperante misericordia, justitia, sinceritate, continentia, benignitate, id est, domesticis suffragatoribus, sublimeret. Ecce quali pretio Ruricius meum summum sacerdotium comparavit. Unde emit, ipsum est quod emit; et testibus propriis acclamantibus, in se honoris causas, refugia honoris exhibuit. Tantum itaque munus scit in Christi nomine custodire qui scivit acquirere.

Harum autem portitorem sanctum presbyterum Florentium mihi jam diu cognitum, et exemplis magistris, et morum floribus adornatum; qui pro germanæ suæ absolute peregrinatur, insinuo, qui mihi opportunum mediator ingressit. Omnem domum nostram, seniores cum junioribus paterno sospitamus affectu. Conservi mei, debitores et admiratores vestri, mecum reverentissime sospitant. Dominus noster magnificandam mihi beatitudinem vestram Ecclesiæ suæ profectibus, nostrisque gaudiis perfecta longævitate conservet, domine beatissime, debita pietate suspiciende atque apostolica sede dignissime frater.

EPISTOLÆ PSEUDONYMÆ

A Fausto ad Ruricium Lemovicensem episcopum sub variorum nominibus scriptæ.

EPISTOLA XII ^b.

Domino religionis honore sublimi ac fidei meritis magnificando filio Ruricio Græcus.

Gratias Domino, quod fidei vestræ meritum sicut proficit devotio, ita crescit et opere. Laborantum necessitate; sollicitudine prævenis, benignitate foves, humanitate sustentas. His enim rebus, juxta Apostolum, *spiritu ferventes, Domino servientes, spe gaudentes* (Rom. xii, 11), divinas vobis æternæ retributiones acquiritis. Sed in sublimitate vestra ista non nova sunt; quia animus vester sicut plenus est Dei timore, ita plenus est caritate; caritate, inquam, quæ solo usu proficit, et largiendo succrescit, et pensum sciens, et detrimenta non sentiens. Dum enim dependitur, non expenditur; sed magis, dum prorogatur, augetur; ejuque gratia ita muneratur, percipiens; et non minoratur impertiens, quæ ad similitudinem Divinitatis dat quod habet, habetque quod dederit.

EPISTOLA XIII ^c.

Domino beatissimo ac reverentissimo atque a me

^a Forte *vestram*.
^b Apud Canisium X.
^c Apud Canisium XI.

A debito cultu singulariter observando in Christo patrono Ruricio episcopo Victorinus.

Cum beatitudinem vestram videre, et brevissimo tempore, et una tantum vice meruerim, ita tamen ad primum vestræ cognitionis contemplationisque congressum sensus meos fonte purissimo benigni pectoris intrastis, ut, quamlibet alloquiorum vestrorum munera pretiosa non capiam, presentiam tamen vestram intra mentis profunda possideam: ut etsi causas desiderii refovendi extrinsecus non accipiam, intra me eas tamen dum gratiæ vestræ remiscor, inveniam. Neque enim fas est, ut bonum illud ex accedentibus tantum requirat adjutoris incrementum, quod medullis constat infusum. Quo fit ut caritas, quæ in visceribus meis jugi recollatione vestri innovata dulcescit, caritatis mihi vestræ vicissitudinem reppromittat. Ac sic affectus erga vos meus vestri mihi anmi fidejussor accedit, et quodammodo conscientia interioris mei mutuo mihi vestræ testis dilectionis assistit: quantumcunque mihi de vobis præsumere debeam, mentem meam, quæ toto erga vos amoris ardore flagrat, interrogo. Unde salutationem deferens, et intercessionem deposcens pro harum portitore, insufficientes gratias refero. Et quia infelicem ipsius laborem, quo pro absolute uxoris per diversarum regionum est jactatus exilia, mors redemptæ protinus subsecuta cassavit, et nunc rursus pro filia redemptione anxietas paterna distenditur, vestris eum litteris prosequi pro cumulanda mercedis vestræ ubertate jubeatis.

C Pius Dominus reverendam mihi beatitudinem vestram ad profectum et ornatum Ecclesiæ suæ, et annis multiplicare dignetur et meritis, domine beatissime ac reverentissime, atque a me debito cultu singulariter observande in Christo patrono.

EPISTOLA XIV ^d.

Domino sancto ac beatissimo, et omni mihi cultu atque honore venerando patri, et in Christo Domino patrono Ruricio episcopo ^e Turentius.

Litteræ sanctitatis vestræ me spiritali cibo pastum incitaverunt ad spem futurorum, et verba prophetica claritate radiantia, ad discutiendas errorum tenebras, purissima luce fulserunt. Recognosco plenum caritatis affectum, et sinceritatem piæ castigationis. Amplector eloquentiam in verbis, in exemplis perfectionem, in consilio gratiam, in officio indulgentiam, in veritate constantiam, in admonitione veritatem et scientiam. Probat in dogmate vos antiquos Scripturarum interpretes, et divinorum voluminum tractatores, veneranda mihi nomina, Cyprianum, Augustinum, Hilarium, Ambrosium, sed et illustres alios facundiæ flore vernantes, alios et in revelandis occultioribus spiritalibus, alios mulcendis imperitorum sensibus blandientes, alios in fidei assertionem pugnantes. Præteritæ calumniamur ætati.

^d Apud Canisium XII.
^e Alias, *Turritius, Tureitius, Taurentius*.

quod viros illos admiratione dignissimos hæc sæcula non tulerunt : pro certo doctrinam junioris ambirent, qui ante docuerunt. Ego autem ætatem eam non de canentium putamine capillorum, nec, sicut beatitudo vestra de sæculari auctore mutuata est, de colore barbæ albentis agnosco. Cum etiamsi non essem in computo senescentis, annos decrepitos membrorum per morbi incrementa sentirem. Sed omnium precum humilitate deosco, ut pro correctione morum meorum, pro inspirando mihi desiderio penitendi, pro Domini nostri propitiatione, in sanctis vestris orationibus supplicetis, ut qui ad vitandum proclive illius viæ in perniciosa vergentis, rectum et cum labore gradiendum iter ostenditis, et ingressum boni operis et piæ emendationis obtineatis effectum, non in fervore disciplinæ, sed in indulgentiæ medicina et misericordiæ lenitate. Hanc quoque vobis conferte mercedem : debetis enim sanus Domino de thesauro, qui fidei vestræ traditus et vobis illo commendante susceptus est.

Acquirite desperantes, arguite negligentes, deditos somno ignavæ securitatis excutite, desides excitate. Decet ovem perditam in humeris suis bonum reportare pastorem, et munitioribus caulis eas quibus lupus insidiatur includere.

Sanctum Augustinum, sicut jusseratis, inveni, quem cum filio communi Rustico presbytero esse credebam. Operæ pretium est ut admiremini studium meum, quod quæ opuscula continebat, hucusque nescivi sane, capitulatim jam librum traditurus insepexi. Chartaceus liber est, et ad ferendam injuriam parum fortis : quia citius charta, sicut nostis, vetustate consumitur; legite si lubet, atque transcribite. Et spero ut postquam vobis bene cognitus fuerit, ad me, cui est incognitus, remittatur; quia corrigere negligentiam meam frequentata membranæ ipsius lectione dispono. Ora pro me.

EPISTOLA XV b.

Domino sancto ac beatissimo et apostolica reverentia suscipiendo, papæ Ruricio Sedatus.

Satis credidi, et quam habere iter vobis laboriosum esset, et vehementer optavi ut ad necessitatem istam, quæ hic nos exhibuit, veniretis vel per occasionem; et benedictionem vestram mererer, et desiderium commune mutuo satiaretur aspectu; et vere posteaquam me præsentia vestra spes frustrata est, velut de votorum culmine dejectus, et labor, qui incubuit, et absentia domus, et omnia, quibus ægritudo deceptæ spei, et anxietas cumulat in animum meum pariter convenerunt. Et scit Dominus, quod si vires suppeterent, aut parere desiderii, ætatis infirmitas pateretur; aut si essent animalia, quibus tantum tali tempore posset itineris expediri, non prius ego a Tolosa reverterer, quam beatitudinis vestrae et singularis illius caritatis benedictionem desideratissimam promererer. Sed quia hæc quæ supra

dicta sunt, desideriis obsistunt; rogo, et per Christum vos adjuro, ut me vobis vestra semper pietas repræsentet. Nec patiamini ut pro officiorum tarditate caritatem imminuat, aut offuscet oblivio, sed pro me, sicut facere vos certus sum, incessanter oretis; et quoties opportunum fuerit, servum vestrum per colloquia litterarum visitare dignemini.

EPISTOLA XVI c.

Domino sancto ac beatissimo et apostolica reverentia suscipiendo, papæ, et meo speciali apud Dominum patrono Ruricio Sedatus.

Refecit me filius noster, salutem, salutationemque tuam nuntians : per quem ego quas non merui litteras? Dedi ex hoc desiderio meo satisfaciens, si vel officii ad vos pagina perveniret. Saluto itaque plurimum, et rogo per illam caritatem quæ mihi affectum dignationemque tuam nuntiat, ne te pigeat, quoties opportunum, servum tuum litterarum munere visitare. Quia testor Dominum quod post præsentiam tuam nihil mihi dulcius est, quam si colloquium desideratissimæ pietatis, vel litterarum dignationem meruero. Rogo etiam, et omni prece deosco, ut pro me, sicut facere vos certus sum, sine cessatione intercedere et orare dignemini. Filios nostros et venerans et desiderans saluto.

EPISTOLA XVII d.

Domino sancto, meritis beatissimo, papæ, honoris cultu suscipiendo, atque apostolico patri domino Ruricio episcopo Eufrasius.

Tædiosam pietatem vestram esse tenui rumore cognovi; sed harum bajulum destinavi, ut anxietatem meam de acerbitate nuntii celeriter reveletis. Quia scit divina pietas quod et tristitiam et infirmitatem vestram non compatientis, sed perferentis dolore participo. Sic ita concedat divina misersatio, ut mihi permultos annos exterioris vestri vigorem, et alacritatem integræ sanitatis indulgeat. Quia vere tunc reparatum esse me sentio, si de sospitate vestra celerius optata cognovero.

EPISTOLA XVIII e.

Domino sancto meritissimo in Christi luminaria præferendo et plurimum in Christo desiderando piissimo domino Ruricio episcopo Cæsarius episcopus.

Dum nimium tribularetur animum meus, quare ad synodum vestram præsentiam non meruimus obtinere, sanctus et dominus meus Verus episcopus mihi dignatus est dicere, quod per suum diaconum mihi Agate vestras litteras destinasset, quas ego nescio quo casu aut qua negligentia me non retineo suscepisse. Sed tamen sancto et domino meo fratri vestro certissime credo; et malo hoc portitoris negligentia imputare. Sed licet sanctos et desiderabiles vestros apices miseritis, tamen sicut ipsi optime nostis, dignissimum fuerat ut personam dirigeretis quæ ad vicem vestram subscriberet; et quod sancti fratres vestri statuerunt,

^a Forte *Capitula tamen librum.*

^b Apud Canisium XIII.

^c Apud Canisium XIV.

^d Apud Canisium XV.

^e Apud Canisium idem XVIII.

^f Forte a *charitate vestra.*

in persona vestra firmaretur. Sed quia novi quam sancto, ac frequenti, et pio desiderio interesse volueritis omnibus fratribus vestris, votum vestrum et sanctam voluntatem exposui, pro qua re nihil pietati vestrae vel potuimus, vel debuimus imputare. Sed licet desiderabilem vestram praesentiam non habuerimus, orationum tamen vestrarum suffragia nos meruisse persentimus, et ideo his dictis saluto plurimum affectu et honore, quo dignum est; et rogo ut me sanctis et illustribus precibus simul ac meritis Domino commendetis, simulque indico pietati vestrae, et quia filius vester Eudomius, si potuerit hoc elaborare, desiderat; ut superveniente anno Tolosae synopuni, Christo propitio, habeamus, ubi, etiam si potuerit, Hispanos vult episcopos convenire. Et ideo ^a oro te ut tam sancto desiderio suo Dominus tri-

buere dignetur effectum.

Sanctum vero et dulcissimum fratrem meum Capillitium presbyterum, amatorem et praedicatorum vestrum, vestrae sanctimoniae, quanta valeo insinuatione commendo; et pro ipso vobis ingentes et uberes gratias ago, quia quantum ipse asseruit, tantum se circa illum impendit pia et sincera benevolentia vestra, ut hoc nullus hominum possit exponere. Nunc ergo quia pro vestro desiderio aetuaus pietatem vestram expellit, dignum judicavi ut per ipsum humilitatis litteras destinarem, quo remeante, si Christus annuerit, apices vestros, quasi caeleste munus desidero promereri. Ora pro me.

EPISTOLA XIX.

^b Domino sancto ac beatissimo et apostolica reve-

^a Forte orate.

^b Epistola ad quam hic respondet Sedatus exstat in Ruricii Epistolarum lib. II, epist. 34, supra col. 110.

^c Codex ms. haec sine ulla distinctione conjungit. Ego sejungo et lacunam noto. Nam ab hoc verbo, *quique etiam*, usque ad finem hujus epistolae, omnia ad verbum sunt Sidonii ad Heodicium lib. II, epist. 4, quae sic incipit: *Duo nunc pariter mala sustinent Arverni tui. Quenam? inquis. Praesentiam Seronati, et absentiam tuam. Seronati, inquam, de cujus ut primum etiam nomine loquar: sic mihi videtur, quasi praescia futurorum lussisse fortuna, sicuti ex adverso majores nostri praedia, quibus nihil est saedius, bella dixerunt: quique etiam pari contrarietate, fata, quia non parcerent, Parcas vocitavere. Rediit, et caetera, quae usque ad finem in ms. sunt. Quomodo autem hic error contigerit, ut pars epistolae Sedati ad Ruriciam, et pars epistolae Sidonii ad Heodicium ab ex-*

Epistula Sedati ad Ruriciam.
Epistula Sidonii ad Constantium.
Alia Sidonii ad Eucerium.
Alia Sidonii ad Tetradium.
Alia Sidonii ad Asperum.
Al. Sidonii ad Proculum.
Al. Sidonii ad Domnolum.

rentia suscipiendo domino et papae Ruricio episcopo Sedatus episcopus.

Equum quem per fratrem nostrum presbyterum transmisistis, accepi, magnificis verborum vestrorum phaleris honoratum: in via vilem, in epistola pretiosum; moventem se cum foditur calcariibus, aut urgetur verberibus, et nihil penitus promoventem; forma deterrimum, colore vilissimum, molliorem plumis, stautis pigriorem, solida corpora pavescentem, umbras solum, ut credo, de consuetudine non timentem; fugitivum cum dimittitur, immobilem cum caeditur; in planis stantem, in asperis corruentem; qui teneri nesciat, ambulare non possit; queu priusquam viderem, dum epistolas vestras relego, illorum de gente esse credidi quos Dædala Circe:

^B Supposita de matre nothos furata creavit.

Putabam illum calidum animis, acrem cursibus; ignem, cum exhiberetur, elatis naribus efflaturum, concussurum solido cornu campos; celeritate ventos et flumina praecursurum. Talem enim mihi splendidissimus epistolae sermo promiserat. Credebam etiam quod illum manducantem frenos, terentem morsibus ferrum, duo fortiores viri ne evaderet retinerent. Nec me fefellit; nam trahebant eum aliquot; impingebant alii, et plures caedebant. Quem ut sic exhibitum vidi, optavi ut talia qualia erant, non qualia epistola mea continet, semper caris vestris munera mitteretis. Ego tamen quia nihil non reliquistis in transmissi muneris laude quod dicerem ^a ne omnino....

^C ^d Quique etiam pari contrarietate fata, quae quia non parcerent, Parcas vocitavere. Rediit ipse Cati

Al. Sidonii ad Nymphidium.

Al. Sidonii ad Simplicium.

Al. Sidonii ad Taumastum.

Al. Sidonii ad Ruriciam.

Al. Sidonii ad Papiamillam.

Al. Sidonii ad Patientem

Al. Sidonii ad Lupum episcopum V.

Al. Sidonii ad Censorium.

Alia Sidonii ad Mamertum.

Alia Sidonii ad Agracium episcopum.

Alia Sidonii ad Sulpitium.

Alia Sidonii ad Ruriciam.

Alia Sidonii ad Gothum.

Alia Sidonii ad Principium episcopum.

Alia Sidonii ad Remegium episcopum.

Alia Sidonii ad Faustum episcopum.

Alia Sidonii ad Heresium.

Habet in sequenti epistolarum libros 2 domni Ruricii episcopi.

Deinde epistolarum librum unum domni Desiderii episcopi.

Item epistulas diversorum ad eundem domnum Desiderium.

Nulla epistola Sidonii ex his in codice ms. est, nisi quod fragmento epistolae Sedati ad Ruriciam perperam sine ulla distinctione conjunctum est aliud fragmentum epistolae Sidonii ad Heodicium. Et statim sequuntur duo libri epistolarum Ruricii. Haec monere volui. Nam diu me torserat hic locus. CANSIUS:

^d Quae sequuntur sunt ex epistola Sidonii ad Heodicium lib. II, epist. 4, supra col. 471.

luna sæculi nostri nuper ^a Aturribus, ut sanguinem A fortunatasque miserorum, ^b quæ sibi ex parte propinaverat, ex asse misceret.

Socite in eo per dies spiritum diu dissimulati furoris aperiri. Aperte invidet, abjecte fingit, serviliter superbit, ^c indicit ut dominus, exigit ut tyrannus, addicit ut iudex, calumniatur ut barbarus, toto die a metu armatus, ab avaritia jejunos, a cupiditate terribilis, a vanitate crudelis, ^d non cessat simul furta vel facere, vel punire, palam et ridentibus convocatis, ructat inter cives pugnas, inter barbaros litteras. Epistolas, ne primis quidem apicibus sufficienter initiatus, publice a jactantia dicat, ab impudentia emendat; totum quod concupiscit, quasi comparat, nec dat proia, contemnens, nec accipit instrumenta desperans. In concilio jubet, in consilio tacet, in ec-

^a Ita expressis litteris ms. Recte ergo Savaro in epist. 1, lib. II Sidonii ita correxit et notavit. Aturres sunt Novempopulanzæ, ab Aturro fluvio, Aturres, ut ab Astara, Astures, Floro lib. IV, sub finem. De Aturro et Aturricis pisce, vide Sidon. lib. VIII, epist. 12. Civitas Aturensium Not. Provinc. in Novempopulana provincia, quam Itinerarium Antonini Aturram vocat, ubi de Gallia Narbonensi. Et quod maxime facit ad hanc veterem lectionem, et Sidonii mentem, erat tunc temporis Gothicarum partium. Commendatorum Timothei: Anianus vir spectabilis ex præceptione D. N. gloriosissimi hunc codicem de Theodosiani legibus atque sententiis juris vel diversis libris Aduris anno 22 eo regnante edidi atque subscripsi. Vulgo Aire. CANISIUS.

^b Sidonii vulgatus codex, quas ille ibi ex parte propinaverat, hic ex asse misceret. Ex qua phrasi licet conjecturam ducere, hoc fragmentum epistolæ Sido-

niales jocatur, in convivio prædicat, in cubiculo damnat, in quæstione dormitat. Implet quotidie sylvas fugientibus, villas ^e hostibus, ^f altaria reis, carceres clericis; exsultans Gothis, insultansque Romanis, illudeas præfectis, ^g colludensque numerariis, leges Theodosianas calcans, Theodoricianas proponens; veteres culpas, nova tributa perquirat. Proinde moras tuas ^h citius explica. Et quidquid illud est quod te retentat, ⁱ incide. Te exspectat palpitantium civium extrema libertas. Quidquid sperandum, quidquid desperandum est, æri te medio, te præseule placet. Si nullæ a republica vires, nulla præsidia, si nullæ (quantum rumor est) ^j Anthemii principis opes, statuit, te auctore, nobilitas seu patriam dimittere, seu capillos. Vale.

B nii esse, non Sedati; nam Sidonius de eodem Seronato lib. VII, ep. 7, *Seronatum barbaris provincias propinquantem*. IDEM.

^c Sidonius lib. V, ep. 13, de eodem Seronato, *nunc inauditis indictionum generibus exhaurit*. IDEM.

^d Vulgata editio, *non cessat simul furta vel punire, vel facere palam, et ridentibus*. IDEM.

^e Ms., *hospitibus*. IDEM.

^f Ita et ms., licet in margine sit posita hæc vox, *rifs*. IDEM.

^g Ms. vitiose, *conclaudansque numerariis*. Ita enim in medio hæc vox rasa, et postea nescio a qua manu signo hoc conjuncta est. Vide quæ notat Savaro hic de numerariis. IDEM.

^h Vulg., *citius*. IDEM.

ⁱ Ms., *incidite*. IDEM.

^j Ita lego cum Savaro, nam ms. hic mutilæ, *Ante. Id.*

FAUSTI EPISCOPI SERMONES.

SERMO PRIMUS.

Ad monachos.

(Ex ms. domini Chauvelin regiorum sigillorum custodis.)

1. Ad locum hunc, carissimi, non ad quietem, non ad securitatem, sed ad pugnam, ad certamen convenimus, ad agonem huc processimus, ad exercenda cum vitiiis bella conscendimus. Vita enim nostra hostes nostri sunt, de quibus Scriptura promunitat dicens: *Cave ne unquam habeas cum eis sedem*. Necessaria nobis est, fratres, pervigil cura, indefessa custodia, quia conflictus iste sine fine, hostis iste sine pace est. Hostis iste vinci potest, recipi in amicitium non potest. Et ideo prælium istud quod suscepimus, satis durum satisque periculosum est, quia inter hominem geritur, et nisi cum ipso homine non finitur. Ideo nos ad tranquilla hæc secreta et spiritalia castra contulimus, ut quotidie contriti, passionibus nostras infatigabili congressione certemus; ut quotidie moribus nostris quasi famulas voluntates nostras subiciamus, ut cordis nequitias circumcida-

C mus vel linguæ gladium rotundamus. Non solum invicem non inferamus injurias, sed nec ab aliis sentiamus illatas.

2. Peculiariter enim ista ad professionem nostram pertinent, nihil in hac vita consolationis requirere, nihil honoris; præsentium rerum solatia refugere, et ad promissa æternæ remunerationis præmia animum præparare. Subjectione et abiectione gaudere, et paupertatem studio querere; et non solum facultates, sed ipsas voluntates de cordibus eradicare. Nihil enim proprium habere interdum res necessitatis exigit, nihil autem concupiscere res virtutis.

3. Illud etiam scire debemus, quod qui inter nos vitam habere constituimus, aut cum grandi periculo vel diligentes vel etiam negligentes sumus. Unde felix est illa anima quæ, dum bene in congregatione versatur, multorum gaudium est, et plurimi ex ea vel ædificantur vel illuminantur. Bona enim dum multis communicantur, adduntur. Ad quod etiam sapientissimi illius sententia respicit, quæ dicit: *Fili mi, si sapiens fueris, tibi et proximo tuis* (Prov.